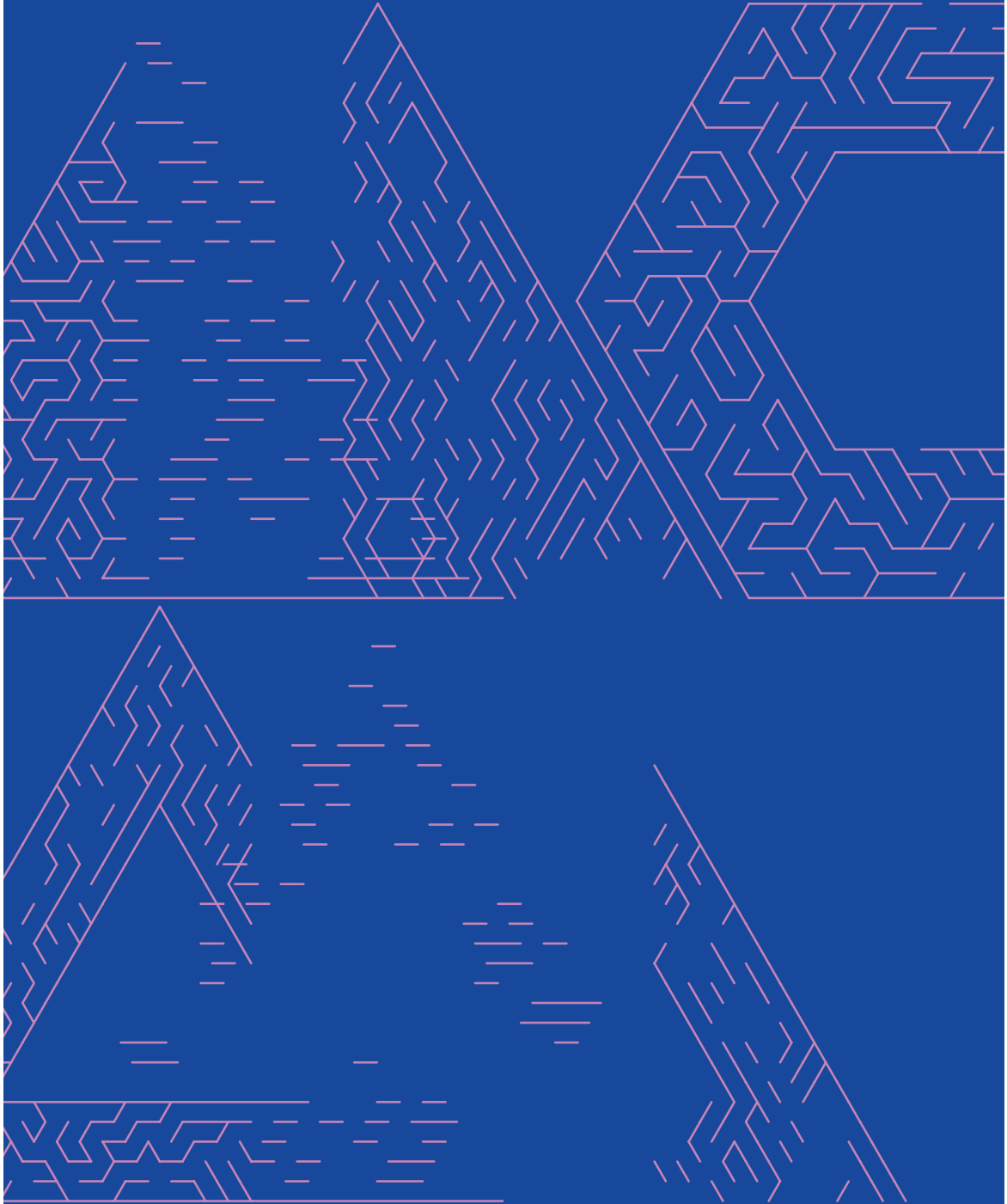

ZBORNÍK
ABSTRAKTOV

XXV. ČESKO-SLOVENSKÉ
SYMPÓZIUM
O ANALYTICKEJ
FILOZOFII

15. september 2021

13:00 – 13:05 otvorenie sympózia
13:05 – 13:45 Jaroslav Peregrín
Existuje ešte analytická filosofie?

A

Problémy logiky
a dejín logiky
moderátor: Lukáš Bielik

13:45 – 14:20 Vladimír Svoboda
O kolapsu problému kolapsu

14:20 – 14:55 Pavel Arazim
Náprava logického nihilismu

14:55 – 15:30 František Gahér
Naozaj plagizoval Frege Stoikov?

15:30 – 15:45 coffee break

15:45 – 16:20 Karel Šebela
Teorie pojmu a intenzionální interpretace aristotelské logiky

16:20 – 16:55 Michal Peliš
Akční logika

16:55 – 17:30 Zuzana Rybařiková
Specifikace časů v transparentní intenzionální logice Pavla Tichého

a v temporální logice Arthura Priora

17:30 raut

B

16. september 2021

Filozofia vedy a epistemológia

moderátori: František Gahér a Vladimír Havlík

09:30 – 10:05	Pavel Materna Filosofie není obor
10:05 – 10:40	Ladislav Kvasz Descartes Nikétés
10:40 – 11:15	Vladimír Havlík Reduktivní a nereduktivní supervenience
11:15 – 11:30	coffee break
11:30 – 12:05	Lukáš Zámečník K odlišení kauzálních a nekauzálních vysvětlení
12:05 – 12:40	Michal Valach Kauzálna percepčia ako podpora kauzalizmu v sociálnych vedách
12:40 – 14:00	obed
14:00 – 14:35	Tomáš Ondráček Plandemie: imunizační strategie ve vědě a veřejném prostoru
14:35 – 15:10	Petr Špecián Pandemická epistemologie: lekce z epistemické krize
15:10 – 15:25	coffee break
15:25 – 16:00	Matěj Dražil Kognitivní ontologie: Současné řešení statusu lidové psychologie
16:00 – 16:35	Martin Zach Konceptuální charakteristika imunitního systému a zavádějící metafory

PROGRAM

C

16. september 2021

K problematike významu, informácie a argumentácie
moderátori: Filip Tvrдый a Vladimír Svoboda

10:05 – 10:40	Marie Duží Context-invariant meanings and the three kinds of context
10:40 – 11:15	Matej Drobnák O úlohe význam-zakladajúcich inferencií
11:15 – 11:30	coffee break
11:30 – 12:05	Lukáš Bielik Nezhoda a jej podoby v abduktívnom usudzovaní
12:05 – 12:40	Dominik Sadloň Dátum a informácia
12:40 – 14:00	obed
14:00 – 14:35	Filip Tvrдый Didaktická efektivita argumentačného mapování
14:35 – 15:10	Martina Číhalová Využití metody Vennových diagramů pro podporu kritického myšlení
15:10 – 15:25	coffee break
15:25 – 16:00	Tomáš Kollárik Aplikácia vybraných teórií argumentácie na spor o použitie vakcíny Sputnik V na Slovensku a ich porovnanie

D

17. september 2021
Etika a metaetika
moderátor: Miloš Taliga

09:35 – 10:10	Daniela Glavaničová Kolektívna zodpovednosť a umelá inteligencia
10:10 – 10:45	Petra Chudárková Empiricky založená normatívni etika
10:45 – 11:00	coffee break
11:00 – 11:35	Stanislav Spodniak Utilitarizmus ako praktická voľba v etike Joshuu Greena
11:35 – 12:10	Tomáš Čana Wittgenstein o pôvode normativity

E

17. september 2021:
Problém reprezentácie v umení a vo vede
moderátori: Michal Šedík a Tatiana Sedová

09:00 – 09:35	Petr Kořátko Tvzení, fikce a pohyb na rozhraní
09:35 – 10:10	Tatiana Sedová K faktu a fikcii v sociálnom poznaní a humanistike
10:10 – 10:45	Eugen Zelenák Zdroj relativizmu v narativistickom výklade histórie
10:45 – 11:00	coffee break
11:00 – 11:35	Pavol Labuda Pojmový relativizmus ako predpoklad pojmového inžinierstva
11:35 – 12:10	Iveta Filová Stredná cesta medzi relativizmom a univerzalizmom v umení
12:10 – 12:45	Michal Šedík Limity reprezentácie – východisko porovnania koncepcií reprezentácie u C. S. Peirca a N. Goodmana
12:45 – 12:50	záver sympózia

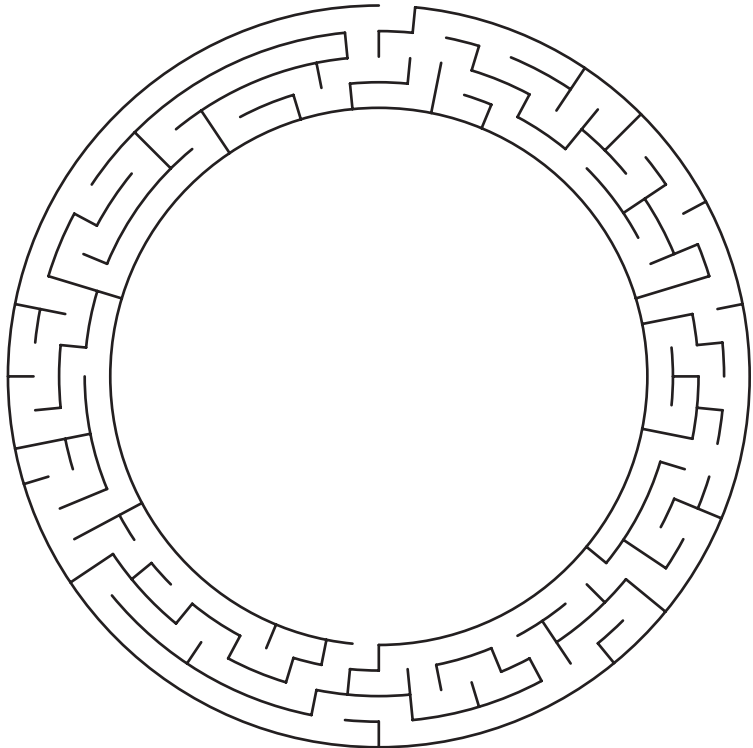
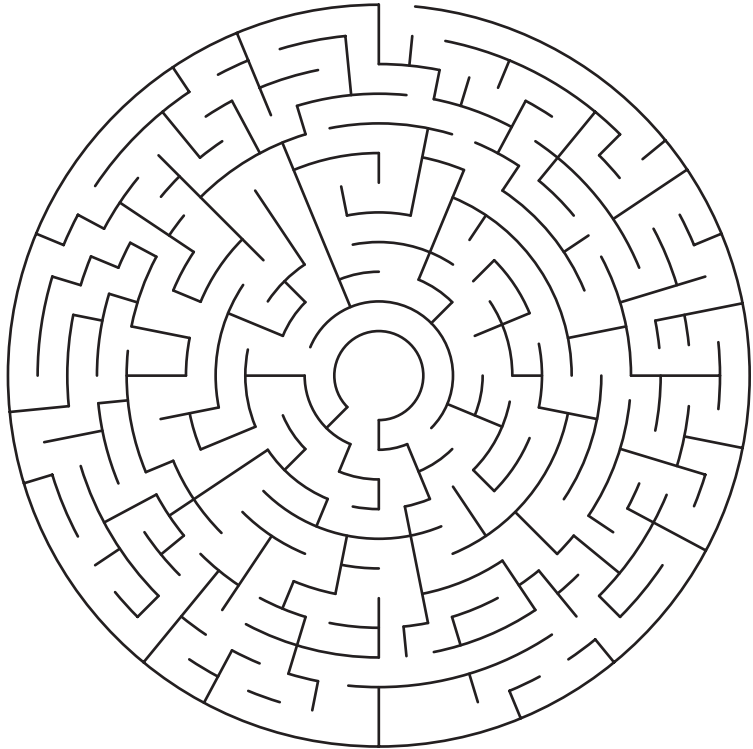
PROGRAM

Analytická filosofie vznikla jako povýtce revoluční hnutí, s cílem vymést to, co její protagonisté viděli jako Augiášův chlév soudobé filosofie. Vzala si za vzor vědu a postupně se vyprofilovala hlavně v to, co bych nazval promýšlení filosofických problémů – tradičních i nových – „vědeckým“ rozumem dvacátého století. Po velkou část minulého století pak vznikla železná opona mezi ní a zbytkem filosofie, které se později začalo říkat „kontinentální“. Na konci dvacátého století ovšem začala spousta filosofů z obou stran opony tuto hranici překračovat, nejprve spíše jako pašeráci či v rámci omezeného přeshraničního styku, ale potom už zcela volně, takže začal vznikat druh filosofů, o kterých už nebylo možné říci, na které straně hranice jsou doma. Dnes se z hlediska obsahu ta hranice už podle mne skoro úplně vytrácí. Stále ale, zdá se mi, existuje hranice týkající se formy – hranice mezi analytickou a kontinentální filosofií jako literárními žánry. Analytičtí filosofové píší články maximálně podobné vědeckým statím, zatímco těm kontinentálním jsou obecně bližší volnější formy, někdy až bližící se uměleckým výtvorům.

JAROSLAV PEREGRIN ————— KATEDRA FILOZOFIE A SPOLEČENSKÝCH VĚD
UHK HRADEC KRÁLOVÉ

EXISTUJE JEŠTĚ ANALYTICKÁ FILOSOFIE?

A

MODERÁTOR

LUKÁŠ BIELIK

PROBLÉMY LOGIKY
A DEJÍN LOGIKY

Na počátku 21. století se ve filosofii logiky oživil zájem o spor mezi zastánci logického monismu (představy, že je jedna pravá logika) a zastánci logického pluralismu (představy, že existuje více stejně správných logik). Klíčovým impulsem k oživení debat o této otázce byla kniha J.C. Bealla a G. Restalla z roku 2006 - Logical pluralism, v níž autoři hájí specifickou verzi pluralistické pozice. V následných diskusích zaujal důležité místo tzv. problém kolapsu, který podle některých zastánců logického monismu ukazuje, že pluralismus v pojetí Bealla a Restalla nutně kolabuje – pokud je úsudek správný podle jakékoli (správné) logiky, je prostě bez dalšího logicky správný – existuje tedy jediná hranice mezi správnými a nesprávnými úsudky a tedy jediná logika.

Ve svém příspěvku představím a stručně rozeberu argumentaci zastánců názoru, že logický pluralismus nutně kolabuje a ukážu, v čem podle mne spočívají její podstatné slabiny, a proč je tedy třeba ji odmítnout jako neprůkaznou. Obhájím tak nejen tu verzi pluralismu, kterou předkládají Beall s Restallem, ale i širěji pojatý logický pluralismus.

VLADIMÍR SVOBODA ————— FILOSOFICKÝ ÚSTAV AV ČR PRAHA

O KOLAPSU PROBLÉMU KOLAPSU

Do debat o pluralitě logických systémů se poslední dobou přidal jeden nový hlas. Především jako alternativu vůči logickému pluralismu a logickému monismu dnes nabízejí některé autorky a autoři logický nihilismus. Jde o tezi, že žádná logika není správná, protože ke každému logickému zákonu lze najít protipříklad.

Pokusím se logický nihilismus zhodnotit a navrhnout, jakým způsobem ho lze posunout, aby poskytl přínosný náhled na situaci v současné logice. Bude potřeba věnovat pozornost tomu, co lze brát jako protipříklad nějakého logického zákona nebo tvrzení. Jejich případná platnost nebo pravdivost závisí na splnění určitých obvykle implicitních podmínek - např. zákon vyloučeného třetího platí pouze v určitých kontextech a za určitých předpokladů. Logický nihilismus tak představuje v podstatě jenom aplikaci Quinových pozorování o nemožnosti rozlišit nutné a kontingentní. Každé tvrzení, včetně logického, lze zpochybnit. Proti logickému nihilismu lze ovšem stejně tak dobře říci, že každé tvrzení lze zachovat.

Logický nihilismus má tedy pravdu v tom, že žádnou konkrétní logiku nemusíme považovat za správnou. Na druhou stranu platí i to, že v podstatě každá logika může být „správná“.

Teze, že žádná logika není správná, tedy nepřináší mnoho nového a přínosného. Lepší vyhlídky má spíše teze, že otázka po správnosti logiky nedává dobrý smysl. To lze stále považovat za nihilismus.

NÁPRAVA LOGICKÉHO NIHILISMU

Podobnosť stoickej sémantiky a logiky s Fregeovou je zrejmá už po prvom čítaní a zbežnej komparácii základných prameňov (bližšie o tom Gahér (2006): Stoická logika a sémantika, 27, 32 a n., 59, 78).

Táto podobnosť môže byť vysvetľovaná najmenej dvomi rôznymi spôsobmi. Frege poznal stoickú sémantiku a logiku priamo či už z prameňov (DL, SE) (hypotéza A1) alebo sprostredkované (A2) alebo nepoznal (nejako podrobne) a prišiel k podobným záverom nezávisle od stoikov (B).

V roku 2009 trojica vedcov Gottfried Gabriel, Karlheinz Hülser and Sven Schlotter publikovali článok, v ktorom prišli s odhalením, kto mohol Fregemu sprostredkovať stoickú teóriu: mal to byť jeho sused, klasický filológ Rudolf Hirzel, ktorý býval s ním v jednom dome 20 rokov a napísal prácu o stoickej logike.

Susanne Bobzien (2021) kriticky a podrobne preverila ich zistenia a došla k záveru, že „... autori nepredložili žiadnu evidenciu toho, že by Hirzel niekedy hovoril Fregemu o stoickej logike...“ (*Frege plagiarized the Stoics*, 152). Hypotéza A2 v tejto konkretizácii nebola potvrdená.

Bobzien však nerezignovala na hypotézu A2 a predložila alternatívu:

„Predpokladám, že Frege plagizoval stoikov v širokej škále svojich prác o filozofii logiky a jazyka napísaných hlavne medzi 1890 a svojou smrťou v 1925 (väčšina z nich bola publikovaná posmrtné) a možno skôr.“

Na základe preverenia textových a významových podobností, zhôd a odlišností sa pokúsime zdôvodniť tieto závery:

Z1: Niet evidencie, že by Fregeho originálne objavy v logike a sémantike pred rokom 1890 boli ovplyvnené priamo nejakými stoickými prameňmi.

Z2: Frege po roku 1890 našiel významné obsahové zhody svojich teórií so stoickou sémantikou a logikou a mnohé formulácie vložil do svojich poznámok bez presnej identifikácie zdroja. Podobná prax liknavého či nedbanlivého citovania je u Fregeho známa aj vo vzťahu k iným autorom.

Z3 (hypotéza B): Frege a stoici prišli k mnohým podobným záverom o sémantike a logike nezávisle.

FRANTIŠEK GAHÉR ——— KATEDRA LOGIKY A METODOLÓGIE VIED FF UK BRATISLAVA

NAOZAJ PLAGIZOVAL FREGE STOIKOV?

V příspěvku se zaměřím na možnost rekonstrukce tradiční scholastické teorie pojmů jakožto souhrnu znaků a následně se pokusím využít tuto teorii k intenzionální interpretaci aristotelské logiky.

Nejdříve se pokusím vymezit pojmy jakožto souhrny znaků, ukázat, co je to znak pojmu a vymezit, co je znakem daného pojmu a co již ne a rozlišit mezi aktuálními, virtuálními a potenciálními znaky pojmu. Takto vymezenou teorii se pak pokusím obhájit proti (taktéž tradičním) Bolzanovým námitkám. Následně aplikuji tuto teorii na teorii (jednoduchého) soudu, která bude chápána jakožto otázka vztahu mezi pojmy. V intenzionální interpretaci soudů logického čtverce budou soudy chápány takto: SaP – S obsahuje P; SeP – S je neslučitelné s P; SiP – S je slučitelné s P; SoP – S neobsahuje P. Jelikož se nejedná o extenzionální interpretaci, nejsou zapotřebí kvantifikátory. Bude ukázáno, že v této interpretaci si všechny vztahy uvnitř logického čtverce zachovávají platnost, diskutovány budou i jednoduché úsudky typu konverze, obverze a kontrapozice. V této souvislosti bude poukázáno na důležitost a kontroverznost tzv. negace pojmu a ukázána odlišnost našeho pojetí od např. pojetí Leibnizova.

Ač se jedná o základní nástin, tato teorie může být zajímavým pokusem o logiku, která je intenzionální, ale není založena na moderním (carnapovském) chápání intenzí jakožto funkcí z možných světů.

KAREL ŠEBELA

KATEDRA FILOZOFIE FF UP OLMOUC

TEORIE POJMŮ A INTENZIONÁLNÍ INTERPRETACE ARISTOTELSKÉ LOGIKY

Logika byla po dlouhá léta celkem úspěšná při analýze úsudků a v posledních dvaceti letech i při modelování epistemických stavů. Během komunikace a usuzování však hraje významnou roli souběžná změna v obou aspektech. Považujeme za samozřejmé, že máme nějaké znalosti (např. „ověřené“ informace), dále informace, které získáváme komunikací (i neverbální) z okolí, a se všemi typy informací provádíme úsudky (a to i běžné, nemonotónní). To vše vede ke změnám epistemických stavů aktérů komunikace.

Z pohledu formálních systémů teprve modely, které zachycují změny epistemických stavů, umožnily logice pracovat s celou škálou komunikačních transformací. V současné formální logice existuje elegantní způsob, jak zachytit velmi pestrou paletu možných změn epistemických stavů (jde o jednu z tzv. dynamických epistemických logik). Velmi zjednodušeně se dá říci, že přechod z jednoho epistemického stavu S1 do jiného stavu S2 nevyžaduje nic více než upravenou strukturu A (řekněme jí „akce“) podobnou modelům obou epistemických stavů, která vhodně modifikuje stav S1 do podoby stavu S2. Při běžné komunikaci a usuzování jde obvykle o (konečný) sled různých akcí, které postupně provádí

modifikace od počátečního epistemického stavu do stavu koncového.

V příspěvku bychom rádi představili jen základní myšlenku zmíněného formálního přístupu z tzv. „akčních modelů“ (*action models logic*), viz např. (van Ditmarsch et al., 2008). Nebudeme se však zabývat formálně-technickými parametry, naším startovním polem bude běžná komunikace (i neverbální) a na ní založené úsudky. Na spíše populárních příkladech si ukážeme, že metodologie „akcí v logice“ může být vhodným nástrojem modelování komunikace a (navíc) i na ní založených nemonotónních úsudků (Dančák a Peliš, 2016).

M. Dančák and M. Peliš. Normal Default Rules as Epistemic Actions. In *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica*, 1/2015, *Miscellanea Logica X*, 2016, pages 23–37.

H. van Ditmarsch, W. van der Hoek, B. Kooi. *Dynamic Epistemic Logic*. Springer, 2008.

MICHAL PELIŠ

AKČNÍ LOGIKA

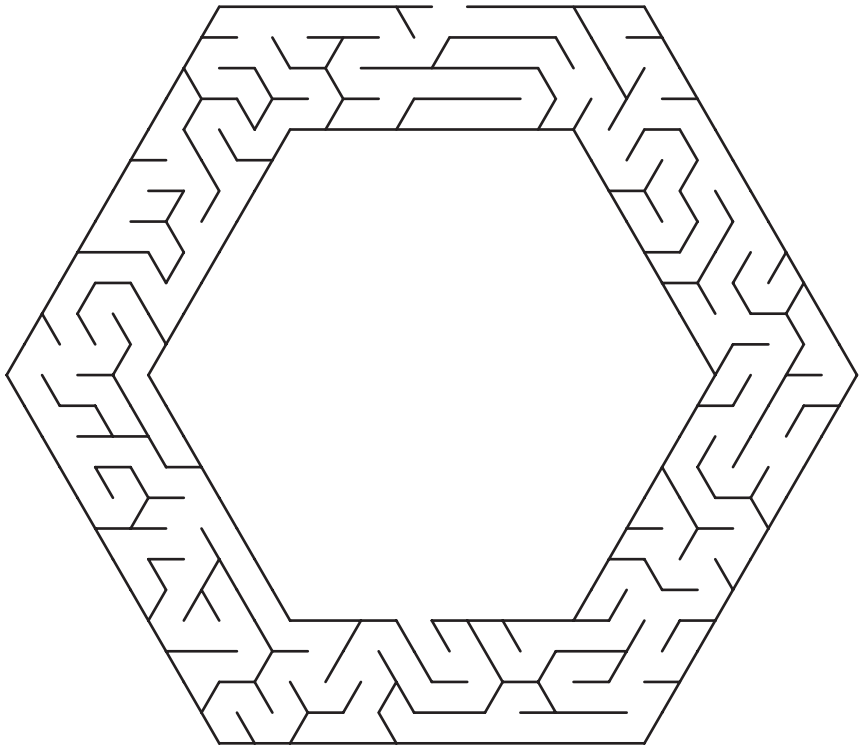
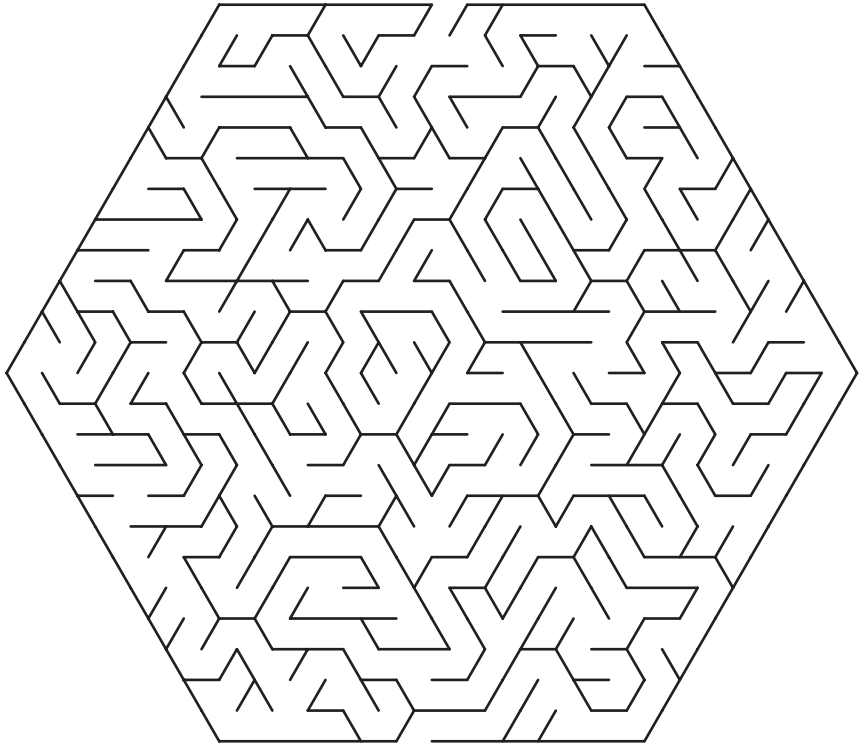
Pavel Tichý ve svém článku 'The Logic of Temporal Discourse' zdůraznil, že soudobé systémy temporální logiky nedokáží dostatečně precizně formalizovat rozdílné vyjádření času jako například rozdílu, který se objevuje například mezi prostým minulým a předpřítomným časem v anglickém jazyce. Proto ve zmíněném článku navrhl specifikaci času ve svém systému transparentní intenzionální logiky. Když Tichý kritizoval tehdejší systémy temporální logiky, zmínil se také o systému temporální logiky, který navrhl zakladatel moderní temporální Arthur Prior. Tichý se ale ve svém článku soustředil pouze na Priorovy rané systémy. Ve svém pozdním období však Prior představil také systém temporální hybridní logiky, který má daleko větší expresivní sílu než jeho rané systémy. V tomto systému je možné rozlišit také problematické příklady, které přestavil Tichý.

Cílem mého příspěvku je porovnat oba přístupy ke specifikaci času v logických systémech Tichého a Priora. Přestavím věty přirozeného jazyka, které ve svém článku uvedl Tichý a ukážu, jak by tyto věty mohly být formalizované v Priorově systému hybridní logiky.

ZUZANA RYBAŘÍKOVÁ

KATEDRA FILOZOFIE FF OU OSTRAVA

SPECIFIKACE ČASŮ V TRANSPARENTNÍ INTENZIONÁLNÍ LOGICE PAVLA TICHÉHO A V TEMPORÁLNÍ LOGICE ARTHURA PRIORA

B

MODERÁTORI

FRANTIŠEK GAHÉR A VLADIMÍR HAVLÍK

FILOZOFIA VEDY
A EPISTEMOLÓGIA

1 Co pokládáme za obor

2 Pojem oboru, užívaný hlavně v souvislosti se studiem na univerzitě, definujeme zde následovně: je to sled informací studujících objekt poznání spolu s časovými změnami tohoto objektu, které nemění objekt sám. Obor D zůstává tedy oborem D, když studovaný objekt prodělává uvedené časové změny. Jsou-li všechny objekty studované oborem zároveň objekty studované oborem D', pak obor D je podoborem oboru D'. Jako příklady oborů můžeme uvést Fyzika, Sociologie, Astronomie, Psychologie, Dějiny filosofie. V této stati dokazujeme, že mezi tyto obory nepatří a nemůže patřit Filosofie, což může překvapit, protože Dějiny filosofie obor jsou, jak se snadno přesvědčíme na základě definice oboru.

3 Z naší explikace pojmu obor můžeme odvodit, že pokud vzniknou časové změny některého z objektů oboru D, pak jde-li o změny uvedeného druhu, obor tyto změny respektuje, tj. obor D se nemění, zůstává oborem D. Např. kvantová fyzika je stále fyzikou navzdory změnám, které prodělala k fyzice kvantové. Kdyby obor D takové změny nerespektoval, znamenalo by to, že by vznikla kontradikce. Důležitou vlastností každého oboru je, že

koriguje své výsledky, aby nevznikla kontradikce. Můžeme vidět, že časové změny studovaného objektu jsou z tohoto hlediska objektivně nutné. Všechny objekty, u nichž tyto obory prodělávají časové změny, jsou *empirické*. Proč k těm změnám dochází, je tedy zřejmé: časové změny jsou dány tím, že empirický objekt se změní tehdy, když dojde ke změně některé z podmínek, za nichž ten objekt byl prvkem daného oboru. Tak objekt Slunce jako objekt planeta oboru Astronomie, přestal být tím objektem jako jedna z časových změn, ale obor tuto změnu respektoval a zůstal být objektem oboru Astronomie. Zajímavým příkladem jiného druhu je příklad, kde nerespektování jisté okolnosti (k němuž došlo patrně chybnou interpretací určitého výpočtu) ukázalo, že Vesmír není stabilní, nýbrž i on se vyvíjí a je tedy sémantickým objektem oboru Struktura Vesmíru. Respektování této skutečnosti znamená, že teorie struktury Vesmíru má charakter oboru řekněme Struktura Vesmíru, což potvrzuje, že Fyzika je (sémantický) obor. (Jde tu o „Einsteinovu největší chybu“.)

4 Fakt, že nutnost časových změn je pochopitelná v případě sémantických objektů, (lépe: intenzí) nám usnadňuje chápání nutnosti časových změn, což vypadá jako neuplatnění

PAVEL MATERNA ————— KATEDRA FILOZOFIE FF MU BRNO

FILOSOFIE NENÍ OBOR

v případě, že je o obory konstantní jako Matematika a Logika. K časovým změnám zde nemůže dojít, matematika i logika neobsahují možnost časových změn v tomto smyslu, a zdůvodnění časových změn musíme hledat jinde. To je však zvláštní problém, který zde neřešíme.

5 *Filosofie není obor.*

Předpokládejme, že filosofie je obor.

To znamená, že dojde-li k časové změně objektu studovaného filosofii, pak tato změna je respektována a přijata v tom smyslu, že je registrována, tj. filosofie není korigována o tuto změnu a její obor se nemění. Jako jednoduchý příklad uvedeme situaci, kdy časovou změnou je přechod od Hérakleitova panta rei k Parmenidovu popření. Jsou-li obě strany této změny zachovány a obor se nemění, je tento obor zatížen kontradikcí a zůstává stejným oborem, tj. filosofii, což je vyloučeno definicí oboru. Uvědomíme-li si, že náš příklad lze zřejmým způsobem generalizovat, pak jsme dokázali, že každý pokus o popření filosofického názoru současně se zachováním filosofie jako oboru je neslučitelný s definicí oboru. Porovnejme tuto situaci s obhajobou tvrzení, že *Dějiny filosofie* jsou obor. Ponechme příklad s Hérakleitem vs. Parmenidem.

Naše definice oboru znemožnila uznat Filosofii jako obor na základě toho, že každý pokus vedl k neodstranitelné kontradikci. Co se stane, když naši kontradikci zařadíme do pokusu o uznání oboru Dějiny filosofie? Zde si musíme uvědomit, že kontradikce typu A je popření non A jsou nepřípustné v rámci oboru, ale když takové kontradikce formulujeme v oboru, který o nich

jedná jako o něčem, čeho se nedopouštějí Dějiny filosofie, pak ovšem nejde o kontradikci, která by narušila tyto Dějiny filosofie. Zkráceně: Dějiny filosofie o kontradikci mluví, ale samy se jí nedopouštějí. Kontradikce, která by zdánlivě ohrozila Dějiny filosofie, by byla např. „Hérakleitos hlásal panta rei a Parmenides jeho tvrzení úspěšně zkritizoval.“ Nebo jednoduše na straně n, na jiné straně čteme, že Hérakleitovu tezi vyvrátil Parmenides (...). Dějiny filosofie jsou spolehlivý empirický obor.

Pojem oboru byl explikován na základě předpokladu, že sledováním určitého objektu jsme došli ke změně toho oboru, která nezměnila ten obor, nýbrž byla akceptována, aniž se změnil obor. Mohli bychom usoudit, že na jednom místě je akceptován objekt, kdežto obor se nezmění a stane se (na jistou dobu) novým oborem. Že to není tak jednoduché a že neexistují jen uvedené tři možnosti, a že nastoupí čtvrtá možnost, si ukážeme na umělém, a tedy silně zjednodušeném (a takto jistě nerealizovaném) schématu. Sledujme tedy vymyšlenou trajektorii možné trajektorie oboru Ryby. Na jednom místě dojde k očekávané změně – změněným objektem Kytovci. Měli bychom očekávat, že obor pokračuje objektem Kytovci, ale tato možnost neexistuje: kdyby obor se stal oborem, pak by se „ryby“ ztratily, nebyly by ani oborem ani antioborem. Je realizována (v našem zjednodušeném schématu) čtvrtá možnost: nový oborem by byl třeba Vodní živočiš. Ten by zkoumal ryby, kytovce, ondatry atd. byl by oborem podle definice, který by zahrnoval ryby, kytovce, tuleně apod. Tyto poslední objekty by negenerovaly obor, ale naše čtvrtá možnost je novým oborem. Vývoj pokračuje.

V máji 2019 bol hosťom Centra Formálnej Epistemológie FLÚ AV ČR Profesor John Andrew Schuster. Počas pobytu v Prahe predniesol sedem prednášok venovaných rôznym aspektom Descartovho diela. V prednáškach nastolili rad problémov, ktoré podrobnejšie rozvíja v knihe *Descartes–Agonistes, Physico-mathematics, Method & Corpuscular-Mechanism 1618-33*. Príspevok je pokusom reagovať na viaceré zo Schusterových námetov, predovšetkým na jeho tézu, podľa ktorej Descartov projekt univerzálnej metódy stroskotal a Descartova prírodná filozofia je reakciou na toto stroskotanie. Aj keď v príspevku zaujmeme kritický postoj k Schusterovmu výkladu Descartovej metódy, bol to práve podnetný obsah, jasný štýl a srdečná atmosféra jeho prednášok, ktoré nás primäli k jeho napísaniu. Cieľom príspevku je ukázať, že *Descartov projekt univerzálnej metódy* nestroskotal, ako sa domnieva Schuster, ale bol úspešne zavŕšený a jeho vyústením je newtonovská fyzika. Tento úspech nás oprávňuje prehlásiť Descarta nielen za *bojovníka* (*agónistés*) ale za *vŕtaza* (*nikétés*). Pokúsime sa predložiť novú interpretáciu Descartovej

mathesis universalis a nový výklad kontextu vzniku slávnej tézy „*ego cogito ergo ego sum*“. Priateľská atmosféra Schusterových prednášok vyzýva aby sme tento príspevok predložili nie ako polemiku ale skôr ako súčasť spoločného úsilia o pochopenie Descartovho diela.

LADISLAV KVASZ

FILOSOFICKÝ ÚSTAV AV ČR PRAHA
KATEDRA MATEMATIKY A DIDAKTIKY MATEMATIKY
PEDF UK, PRAHA

DESCARTES NIKÉTÉS

Robert Stalnaker se v článku *Varieties of Supervenience* zabýval dvěma intuitivními koncepty supervenience, které se liší v názoru na redukovatelnost supervenientních entit. Reduktivní pojetí supervenience předpokládá, že supervenující entity A nejsou „nic jiného než“ uspořádání bazálních entit B, a pokud A disponují nějakými kauzálními silami, pak tyto síly nejsou opět „nic jiného než“ kauzální působení a schopnosti bazálních entit B. Nereduktivní koncept supervenience naopak předpokládá, že supervenující entity A nejsou beze zbytku redukovatelné na bazální entity a mají svou autonomii. Pokud disponují nějakým kauzálním působením, pak takové kauzální působení je autonomní a nedisponuje jím žádná z bazálních entit, jež supervenientní entitu determinuje. Můžeme spekulovat o filosofické legitimitě intuic, jež vedou k takto ostře odlišným stanoviskům. Souhlasíme však se Stalnakerem v tom, že ostří této distinkce může zmizet, pokud podrobíme hlubší analýze předpoklady, na kterých vyhocené interpretační pozice stojí. „Rozdíl mezi dvěma způsoby porozumění supervenenci, které se snažím ukázat, je neuchopitelný. Když člověk ustoupí od tradičních, restriktivnějších verzí redukcionismu, je obtížnější rozlišit redukcionistické pojetí supervenience od názoru, že supervenience je metafyzický vztah sui generis mezi odlišnými rodinami vlastností.“ (Stalnaker 1996, 225) Role interpretace tak může být i v tomto případě zodpovědná za to, že vidíme různě, i když se díváme na tu samou věc. A intuice jako nedostatečná zkušenost jen zesiluje a utlumuje různé aspekty tak, abychom zaujali jedno z vyhocených stanovisek. V příspěvku prozkoumám oprávněnost Kimových závěrů o supervenenci, jako o silně redukovatelné relaci

mezi rodinami vlastností a jeho předpokladu o moderním filosofickém významu supervenience v duchu tradice morální filosofie (Moore, Hare). Kimovy závěry i předpoklady nejsou přesvědčivé z následujících důvodů: 1) Moore, Hare a další ukázali důvody, proč je nutné uvažovat o supervenenci, jako o nereduktivní relaci; 2) Přesvědčivost Kimových redukcionistických závěrů analýzy supervenience je tedy v přímém rozporu s původními intencemi u Moora a Hara, a také s možnou aplikací redukcionisticky pojaté supervenience na konkrétní příklady, jako je dobro nebo krása; 3) Přestože Kim tvrdí, že je přesvědčen o současném významu supervenience v myšlenkové tradici navazující na myšlenkovou tradici Moore-Hare, je s ní evidentně v naprostém rozporu. Pokusím se ukázat, jak formalizovat původní smysl supervenience, jako nereduktivní relace mezi rodinami vlastností a možné důsledky pro emergenci jako blízkou relaci.

Hare, Richard Mervyn ([1952]2003). *The Language of Morals*. Reprinted. Clarendon Paperbacks. Oxford: Clarendon Press.

Kim, J. (1978). Supervenience and Nomological Incommensurables. *American Philosophical Quarterly*, Vol. 15, No. 2, pp. 149-156.

Kim, J. (1984). Concepts of Supervenience. *Philosophy and Phenomenological Research*, Vol. 45, No. 2, pp. 153-176.

Stalnaker, Robert (1996) *Varieties of Supervenience*. *Noûs*, Vol. 30, Supplement: Philosophical Perspectives, 10, Metaphysics, pp. 221-241.

REDUKTIVNÍ A NEREDUKTIVNÍ SUPERVENIENCE

V posledních letech se v diskuzích o povaze nekauzálních vysvětlení vyprofilovaly tři základní přístupy: kauzální redukcionismus, explanační pluralismus a monismus (Reutlinger, Saatsi 2018, 5). Pokud jsou nekauzální vysvětlení skutečnými explanacemi (odmítnutí kauzálního redukcionismu), pak je jedním z hlavních úkolů nalezení jejich základní odlišující charakteristiky. Výlučnost pluralistického přístupu k explanaci (dokonce i uvnitř množiny nekauzálních vysvětlení) hájí Lange (2019, 2018), o monistické řešení v kontrafaktuálním rámci se snaží např. Reutlinger (2017) a Woodward (2018). Protože nekauzální vysvětlení tvoří velmi pestrou skupinu (např. statistické, grafově-teoretické, optimalizační, designová ad.), je prvním z úkolů příspěvku vybrat ty případy, u kterých je nalezení základní společné charakteristiky možné (topologické, grafově-teoretické ad.).

Intervencionistická řešení (Janson, Saatsi 2019, Woodward 2018) sice zachovávají monistický přístup (v podobě kontrafaktuálního rámce pro kauzální i nekauzální případy), ale souhlasíme s Langem, že nedokážou zaručit klíčovou asymetrii explanace (Lange 2019). Druhým a hlavním cílem příspěvku je proto zkoumání, jaký jiný druh asymetrie může být pro zvolenou množinu nekauzálních vysvětlení navržen.

Bude ukazováno, že tento druh asymetrie je dán speciální úlohou matematických abstrakcí, které jsou v těchto nekauzálních vysvětleních použity (v návaznosti na Morrison 2015, 2013). Třetím a posledním cílem příspěvku je odlišení navrženého modelu nekauzálních vysvětlení od Langeho pojetí distinktivně-matematických vysvětlení (např. Lange 2017).

Jansson, L. & Saatsi, J. (2019) Explanatory Abstractions. *Brit. J. Phil. Sci.*, 70, 817–844.

Lange, M. (2019) Asymmetry as a challenge to counterfactual accounts of non-causal explanation. *Synthese*, doi.org/10.1007/s11229-019-02317-3

Lange, M. (2018) Because Without Cause: Scientific Explanations by Constraint. In A. Reutlinger & J. Saatsi (Eds.), *Explanation Beyond Causation: Philosophical perspectives on non-causal explanations*. Oxford: Oxford University Press, 15–38.

Lange, M. (2017) *Because Without Cause: Non-Causal Explanations in Science and Mathematics*. Oxford: Oxford University Press.

LUKÁŠ ZÁMEČNÍK ————— KATEDRA OBECNÉ LINGVISTIKY FF UP OLOMOUC

K ODLIŠENÍ KAUZÁLNÍCH A NEKAUZÁLNÍCH VYSVĚTLENÍ

Morrison, M. (2015) *Reconstructing Reality: Models, Mathematics, and Simulations*. Oxford: Oxford University Press.

Morrison, M. (2013) The Unification in Physics. In Batterman, R. (Ed.), *The Oxford Handbook of the Philosophy of Physics*. Oxford: Oxford University Press, 381–415.

Reutlinger, A. (2017) 'Explanation Beyond Causation? New Directions in the Philosophy of Scientific Explanation', *Philosophy Compass*, Online First, DOI: 10.1111/phc3.12395.

Reutlinger, A. & Saatsi, J. (2018) *Explanation beyond causation: Philosophical perspectives on non-causal explanations*. Oxford: Oxford University Press.

Woodward, J. (2018) Some varieties of non-causal explanation. In A. Reutlinger & J. Saatsi (Eds.), *Explanation Beyond Causation: Philosophical perspectives on non-causal explanations*. Oxford: Oxford University Press, 117–140.

Intuitívne východisko *kauzalizmu* konania (D. Davidson, A. Mele) čerpá z našej každodennej skúsenosti: zdá sa nám, že konáme na základe uvedomelých dôvodov, ktoré sú príčinami nášho konania. Takto rozumieme (*common sense*), vysvetľujeme a opisujeme naše konanie v prirodzenom jazyku: s jeho kauzálnou povahou. No pre filozofiu sociálnych vied a problematiku vedeckého modelu vysvetlenia konania je zaujímavá otázka, či existujú aj iné možnosti, okrem našej bežnej skúsenosti (*folk psychology*) hovoriace v prospech nášho intuitívneho chápania kauzálneho pôsobenia pri ľudskom konaní. Nedávne skúmania kauzálnej kognície (P. A. White, H. Choi, B. J. Scholl, G. E. Newman) ukazujú, že ideu kauzálneho pôsobenia je možné odchytiť už na úrovni percepcie (*causal perception*). Vychádzajú z experimentov (*launching effects*) založených na vizuálnom vnímaní objektov, no presahujú aj úroveň vizuálna a hovoria o percepcii sociálnej a intencionálnej kauzality: objekty sú vnímané ako aktéri (F. Heider a M.-A. Simmel, G. Csibra, G. Gergely, A. Schlotmann) alebo o aktérskej skúsenosti (*agentive experience*): skúsenosť aktéra ako konajúceho intencionálne (T. Bayne). Prítomnosť kauzálnej percepcie (fyzikálnej, sociálnej a intencionálnej) a aktérskej

skúsenosti je zaujímavá vo filozofickom kontexte a možno ju pokladať za silný kognitívny poznatok: v teoretickej rovine ako protiargument Humovskej tézy, že kauzálne súdy vznikajú až „nad úrovňou základnej“ percepcie (H. Beebe, D. Danks). Pre analýzu kauzálneho pôsobenia v súvislosti s konaním, sú tieto poznatky významné a vyžadujú si dôsledné teoretické zdôvodnenie.

MICHAL VALACH ————— FILOZOFICKÝ ÚSTAV SAV BRATISLAVA

KAUZÁLNA PERCEPCIA AKO PODPORA KAUZALIZMU V SOCIÁLNYCH VEDÁCH

„Pravda zvítězí, pouze pokud my zvítězíme; vítězství rozumu může být pouze vítězstvím rozumných lidí“ vkládá Brecht (1960, 291) do úst Galileovi. Tento výrok dobře ilustruje pojetí vědy a rozumnosti jako společné aktivity osob. Věda je chápána nikoli jako individuální bádání, ale jako společné kritické zkoumání. Nicméně tento výrok může také dobře ilustrovat zarputilost a předsudečný pohled, který je vlastní konspiracím a pseudovědcům. To lze spatřovat ve sjednocení vítězství jedné strany a vítězství pravdy. Pokud navíc toto sjednocení vede k zabránění možnosti, aby byl přijat názor nebo rozumná kritika druhé strany, lze hovořit o imunizační strategii.

Předložený příspěvek má tři cíle. V první řadě bude obhajována pozice (1), že věda by měla být vymezena jako společná aktivita více osob, která nutně umožňuje rozumnou kritiku. V příspěvku tak bude prezentován a obhajován minimální nárok na demarkaci, nárok na to, co minimálně musí vše, co by mělo být vědou, splňovat. Následně budou vymezeny a popsány imunizační strategie (2), jejichž užití poukazuje na nesplnění představených minimálních nároků. Tyto strategie ale nejsou problematické jen pro vědu. Imunizační strategie hrají významnou úlohu i v rámci populárně-vědecké

či obecně veřejné diskuzi. Tato úloha spolu s diskusí na téma jejich přesvědčivosti (3) bude nakonec ilustrována v současných diskuzích o pandemii COVID-19, jako je například snímek Plandemie (Willis, 2020).

TOMÁŠ ONDRÁČEK

KATEDRA FILOSOFIE FF MU BRNO

PLANDEMIE: IMUNIZAČNÍ STRATEGIE VE VĚDĚ A VEŘEJNÉM PROSTORU

Kolektivní reakce na pandemii COVID-19 v Česku i dalších zemích byla pomalá, ne-li dočasně zcela ochromená, kvůli tomu, že přesvědčení veřejnosti nekonvergovala ke sdílenému vnímání situace, v níž se společnost nachází. V příspěvku ukážu, že vznik takovéto „epistemické krize“ není podmíněn iracionalitou veřejnosti ani absencí expertního vědění, které by mohlo adekvátní společenskou reakci na vývoj událostí informovat. Jeví se totiž, že cesta od rozpoznání potřeby expertního vědění k jeho demokraticky legitimnímu politickému využití je i v příznivých epistemických podmínkách trnitá.

Zdůrazním tři v epistemologii dosud spíše nedocenené problémy, ke kterým může dojít:

1 nemusí být zřejmé, jaká doména expertního vědění nabízí relevantní poznatky;

2 laikové se mohou ocitnout tváří v tvář sporům mezi putativními experty, které jsou pro ně neprostopupné;

3 veřejnosti dostupná meta-expertiza (tj. expertiza v identifikaci relevantních expertů) třetích stran nemusí být důvěryhodná. První dva problémy se jeví neřešitelné. Chceme-li předejít budoucím epistemickým krizím, je třeba se zaměřit zejména na otázku meta-expertizy.

V této souvislosti budu diskutovat roli, kterou může hrát aplikovaná epistemologie při snaze vytvořit institucionální bázi, na níž by bylo možné meta-expertizu třetích stran důvěryhodným způsobem zprostředkovat. Ukážu, že úloha epistemologie je nezastupitelná, ale vyžaduje úzkou spolupráci s politickou filozofií a společenskými vědami.

PETR ŠPECIÁN ————— UNIVERZITA KARLOVA; VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ; IREF

PANDEMICKÁ EPISTEMOLOGIE: LEKCE Z EPISTEMICKÉ KRIZE

Tázání po statusu lidové psychologie v rámci vědeckého zkoumání mysli a mozku představovalo významné téma filozofie mysli na přelomu 80. a 90. let minulého století. Hlavními problémy řešenými v rámci této diskuse bylo, zda a jak lidová psychologie ob stojí ve srovnání s vědecky podloženými vysvětleními mysli a zda bude lidově psychologická ontologie nahrazena jinou více empiricky podloženou ontologií. V současnosti lze pozorovat obnovený zájem o otázku statusu v rámci debaty o kognitivních ontologiích v kognitivních vědách a neurovědě. Debata o kognitivních ontologiích se zabývá vývojem formálních ontologií pro zkoumání mozku v neurozobrazovacích studiích. V rámci toho se věnuje rovněž vztahu a vzájemným vlivům lidových a vědeckých kognitivních ontologií. Podobně jako v diskusích v 80. a 90. letech tak lze v debatě o kognitivních ontologiích nalézt otázky po statusu lidové psychologie a roli jakou by měla a mohla hrát při zkoumání mysli a mozku. V příspěvku hodlám představit debatu o kognitivních ontologiích a blíže ilustrovat její vztah ke starší diskusi o statusu lidové psychologie. Prozkoumám, jakým způsobem debata o kognitivních ontologiích znovuotevřává řadu starších filozofických problémů spojených s lidovou psychologií a jaká ponaučení by si mohla z této starší diskuse odnést. Na druhou

stranu pak předvedu, jaké potenciální důsledky by debata o kognitivních ontologiích mohla mít pro otázku statusu lidové psychologie.

MATĚJ DRAŽIL

KATEDRA FILOZOFIE FF UP OLMOUC

KOGNITIVNÍ ONTOLOGIE: SOUČASNÉ ŘEŠENÍ STATUSU LIDOVÉ PSYCHOLOGIE

Imunologické pojmy jsou vzhledem k pandemii COVID-19 předmětem zájmu jak širší odborné, tak i laické veřejnosti. Jak ale správně rozumět imunitnímu systému?

Cíl příspěvku je dvojitý: za prvé, představit charakteristiku imunitního systému prostřednictvím tří klíčových a vzájemně provázaných pojmů: kontextualita, regulace a kompromis; a za druhé, poukázat na problematičnost metaforických pojetí, která jsou populární jak mezi laickou, tak i odbornou veřejností a která zároveň ovlivňují různé aspekty našeho uvažování a konání.

Kontextualita odkazuje k faktu, že fungování imunitního systému je relativní vzhledem ke konkrétní povaze imunitní odpovědi, která je určena konkrétním aktuálním prostředím a podmínkami. Regulace probíhá na všech úrovních organizace a je zcela klíčová pro zamezení patologie. Naopak deregulace je průvodním jevem patologických jevů. Vzhledem k extrémní komplexnosti imunitního systému přirozeně nacházíme nejrůznější kompromisy: tentýž znak poskytuje vyšší ochranu v jednom kontextu, ale zároveň je rizikovým faktorem pro vznik jiného onemocnění.

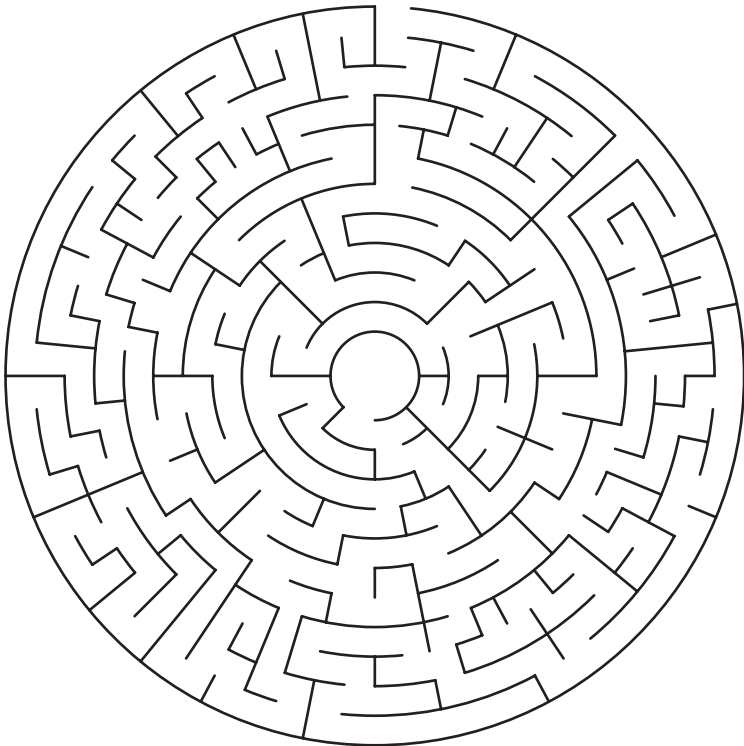
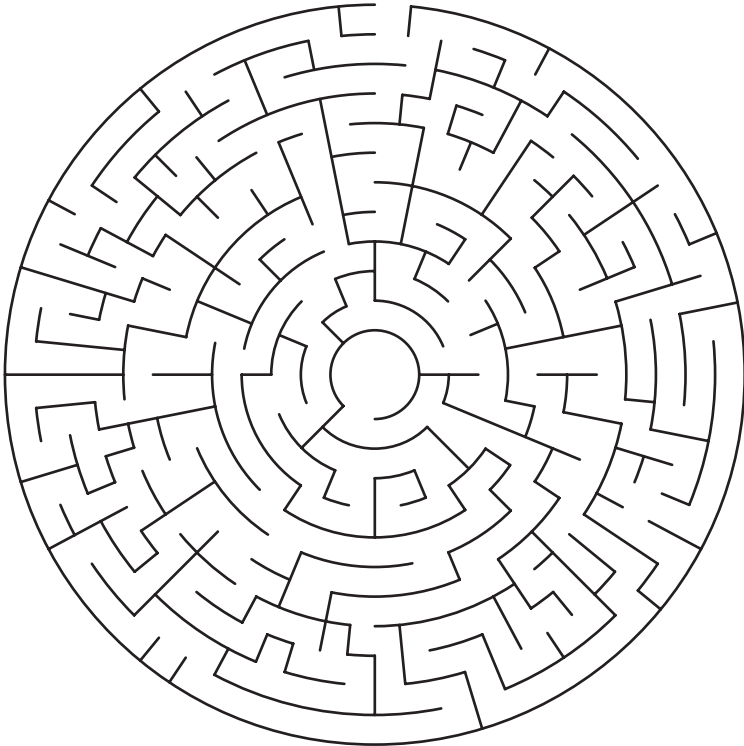
Na základě příkladů z celé širše imunologie (včetně COVID-19) podrobně analyzujeme (ne) adekvátnost různých podob metaforických pojmů jako jsou silná a slabá imunita či posilování imunity. Přitom se ukáže, že ačkoli existuje jistý prostor, ve kterém tyto metaforické pojmy jsou smysluplné, v celkovém vyznění bude zřejmé, že působí nanejdůležitějším zavádějícím dojmem a měly by být nahrazeny, a to ideálně prostřednictvím námi prezentované charakteristiky.

MARTIN ZACH

FILOSOFICKÝ ÚSTAV AV ČR PRAHA

KONCEPTUÁLNÍ CHARAKTERISTIKA IMUNITNÍHO SYSTÉMU A ZAVÁDĚJÍCÍ METAFORY

C

MODERÁTORI ————— FILIP TVRDÝ A VLADIMÍR SVOBODA

K PROBLEMATIKE
VÝZNAMU,
INFORMÁCIE
A ARGUMENTÁCIE

I present vindication of the apparent oxymoron in the title; how can we recognize three kinds of a context in which a given natural-language expression can occur within the given discourse and yet claim that the meaning of such an expression remains the same, regardless of a context. My background theory is Transparent Intensional Logic (TIL). The main goal is to argue in favour of anti-contextualism of TIL procedural semantics. The meaning of an expression E is conceived as the procedure P encoded by E . This meaning procedure can be compared to an abstract instruction how, in any state-of-affairs (viewed as the possible world w and time t of evaluation), to indicate the object (if any) denoted by E , its denotatum. I define the three kinds of context in which a given expression (be it the whole sentence or a term) can occur. They are (ordered bottom-up) extensional, intensional and hyperintensional. Extensional context is an 'ordinary' direct one, while the other two contexts are usually called oblique or indirect contexts. Yet, typed lambda calculi recognize the two kinds of context, to wit extensional and intensional, as 'ordinary' ones. My argument is this. The same meaning procedure can occur with different suppositions, i.e., extensionally, intensionally or even hyperintensionally. If the latter, the procedure itself is presented

as an argument of a function produced by its super-procedure. As a result, extensional inference rules like existential generalization and substitution of identicals are valid in all kinds of context. But their applicability depends on the type of object that is the object of predication in the context. The frequent objection against context-invariant meanings of the terms involving indexicals or anaphoric references is rebutted similarly. But the meaning procedure is then open so that the denotatum rather than the meaning procedure depends on the context of utterance.

MARIE DUŽÍ

VSB-TECHNICAL UNIVERSITY OF OSTRAVA
DEPARTMENT OF COMPUTER SCIENCE FEI

CONTEXT-INVARIANT MEANINGS AND THE THREE KINDS OF CONTEXT

Podľa inferencializmu (Brandom 1994, 2000) je význam vety konštituovaný inferenčnými vzťahmi danej vety k iným vetám. Jedna z klasických námietok voči inferencializmu, ktorú formulovali Fodor a Lepore (2001, 2007), sa týka otázky ako odlišiť skupinu význam-zakladajúcich (meaning-constitutive) inferencií od skupiny úplne náhodných (utterly contingent) inferencií. Hlavným motívom v pozadí tejto námietky je snaha zachovať *ideu jazykových významov ako niečoho zdieľaného* naprieč jazykovým spoločenstvom a následne zachovať *ideu úspešnej komunikácie* ako priradzovania rovnakých obsahov rovnakým výrazom/vetám.

Peregrin (2014) predstavuje odpoveď na danú námietku, podľa ktorej pre každú vetu existuje skupina inferencií, ktoré majú v rámci jazykových spoločenstiev špecifický status – slúžia ako indikátor jazykovej kompetencie hovorcov – a práve túto skupinu inferencií môžeme považovať za význam-zakladajúcu.

V tomto príspevku ukazujem, že Peregrinova odpoveď je úspešná v tom, že dokáže zachovať ideu zdieľaných významov, nie je ale jasné ako reflektuje na druhú ideu úspešnosti komunikácie. Ako sa budem snažiť ukázať, Peregrinova odpoveď dokáže pokryť aj

tento druhý motív za predpokladu, že jeho definovanie jazykovej kompetencie ako súboru inferencií akceptovaných naprieč jazykovým spoločenstvom budeme chápať ako definovanie *minimálnej jazykovej kompetencie* a pripustíme, že úspešnosť komunikácie závisí aj na inferenciách mimo tejto skupiny.

Brandom Robert (1994) *Making It Explicit: Reasoning, Representing and Discursive Commitment*

Brandom Robert (2000) *Articulating Reasons: An Introduction to Inferentialism*

Fodor J. & Lepore E. (2001) Brandom's

Burdens: Compositionality and Inferentialism

Fodor J. & Lepore E. (2007) Brandom Beleaguered

Peregrin Jaroslav (2014) *Inferentialism: Why Rules Matter*

MATEJ DROBŇÁK ————— KATEDRA FILOZOFIE A SPOLEČENSKÝCH VĚD FF UHK
HRADEC KRÁLOVÉ

O ÚLOHE VÝZNAM- ZAKLADAJÚCICH INFERENCIÍ

Nezhoda ako širší komunikačný jav stojí v centre pozornosti epistemológie (epistemológia nezahodny), teórie argumentácie (argumenty a protiargumenty) i filozofie jazyka (nedoxastická nezahoda). Nezhoda sa však môže prejavíť aj na pozadí špecifických javov, entít a mechanizmov, ktoré sú predmetom filozofického skúmania. Predmetom môjho príspevku je analýza nezahody, ktorá vystupuje na povrch pri používaní abdukcie v jednej z jej moderných foriem: ako argument formy odvodenia najlepšieho vysvetlenia. Ide o argument, ktorého formu reprezentuje pravidlo: Ak E je evidencia a H_1, \dots, H_n sú hypotézy, ktoré sú potenciálnym vysvetlením E, tak odvod takú hypotézu H_i , $i \in \{1, \dots, n\}$, ktorá predstavuje *najlepšie vysvetlenie* E. Predpokladom uplatnenia tohto pravidla je zhoda na určitých parametroch, ktoré na pozadí tejto inferenčnej schémy vystupujú. Vo svojom príspevku však ukazujem, ktoré kľúčové parametre abduktívnej inferencie môžu byť predmetom nezahody. Konkrétne, demonštrujem, že nezahoda sa v prípade abduktívnej inferencie môže prejavíť na úrovni a) evidencie E; b) množiny hypotéz $\{H_1, \dots, H_n\}$; c) modelu/mechanizmu najlepšieho vysvetlenia; a d) kvalifikácie záveru H_i . Navyše, každý z parametrov abduktívnej nezahody má niekoľko foriem, ktoré ďalej analyzujem. Ukazuje sa pritom, že ak dvaja aktéri používajúci

abduktívny argument sa nezahodnú na aspoň jednom z parametrov a) – d), a to či už vo *všeobecnosti* alebo s ohľadom na *konkrétny abduktívny argument*, môžeme povedať, že je medzi nimi *všeobecná* (typová) alebo *konkrétna* (tokenová) abduktívna nezahoda. Výsledok analýzy má však konštruktívny potenciál: diagnostika konkrétnych bodov nezahody pri používaní abdukcie je predpokladom následnej konštruktívnej argumentačnej aktivity oboch strán: jedna aj druhá strana môžu diskutovať o dôvodoch preferencie konkrétnej podoby otáznych parametrov, ktoré si vyžadujú zapojenie ďalších argumentov.

Kľúčové slová: abdukcía, abduktívna nezahoda, argumentácia, nezahoda v parametroch, odvodenie najlepšieho vysvetlenia, parametre abdukcie

LUKÁŠ BIELIK ————— KATEDRA LOGIKY A METODOLÓGIE VIED FF UK BRATISLAVA

NEZHODA A JEJ PODOBY V ABDUKTÍVNOM USUDZOVANÍ

Problém povahy dát a informácie a ich vzájomného vzťahu, ako jedna z ústredných tém filozofie informácie (Floridi 2011), je stále otvorený (Floridi 2005, Allo 2008, Logan 2012). V diskusii sa objavilo viacero návrhov jeho riešenia, no tieto sa často vyznačujú mierou výnimočnosti a iba zriedkavo ide o presnejšie formulované formalizované koncepcie (napr. Schroeder 2017). V príspevku sa *i)* navrhuje a *ii)* interpretuje logická rekonštrukcia vzťahu dát a informácie vychádzajúca z tzv. „tradície rozdielu“ pri modelovaní dát (MacKay 1969, Bateson 1987) a z Carnapovho pojmu stavového opisu (Carnap 1988), a to v nasledovnej forme: “ $\forall xyz ((Az \wedge Sx \wedge Sy \wedge Rxyz) \Rightarrow (Pxz \vee Pyz))$ ”, pričom A = byť agent, S = byť stavový opis, R = byť odlišný od pre, P = byť reprezentovaný pre). Na tomto základe sú *iii)* navrhnuté definície významov výrazov, dátum” a, informácia” ako prvky vystupujúce v stanovenej logickej forme. Výraz, dátum” je chápaný ako ternárna relácia R a výraz, informácia” ako binárna relácia P. Nakoniec je v príspevku *iiii)* ukázané, ako takáto všeobecná formulácia definícií umožňuje ich saturáciu konkrétnejšími prístupmi k dátam a k informácii, napríklad v rozhraní inžinierskeho modelovania binárneho systému, ktoré využíva striedajúce sa hodnoty elektrického napätia v elektrickom obvode.

Allo, P. (2009): Reasoning about data and information: abstraction between states and commodities. *Synthese*, 167, 231–249.

Bateson, G. (1987): *Steps to an ecology of mind*. London, Nortvale (New Jersey): Jason Aronson.

Carnap, R. (1988): *Meaning and Necessity*. Chicago: University Of Chicago Press.

Floridi, L. (2005): Is Semantic Information Meaningful Data? *Philosophy and Phenomenological Research*, 70 (2), 351–370.

Floridi, L. (2011): *The Philosophy of Information*. Oxford: Oxford University Press.

Logan, R.K. (2012): What Is Information?: Why Is It Relativistic and What Is Its Relationship to Materiality, Meaning and Organization. *Information*, 3, 68–91.

MacKay, D.M. (1969): *Information, Mechanism and Meaning*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.

Schroeder, M.J. (2017): The Difference that Makes a Difference for the Conceptualization of Information. *Proceedings*, 1, 221.

DOMINIK SADLOŇ ——— KATEDRA LOGIKY A METODOLÓGIE VIED FF UK BRATISLAVA

DÁTUM A INFORMÁCIA

Epistemologové a kognitivní psychologové zkoumají roli analytického myšlení při poznávání a rozhodování. V kontextu teorie duálních procesů je analytické myšlení považováno za nástroj, jenž umožňuje překonávat působení zkreslujících heuristik a dospívat ke skutečně zdůvodněným přesvědčením. Požadavek, aby byla výuka analytického, reflektivního či kritického myšlení zavedena do studijních programů, zaznívá téměř univerzálně. Nejedná se přitom o žádnou novinku, protože na její potřebnost upozornili už Dewey (1933) a Stebbingová (1939). Problematické se ale jeví, nakolik je taková výuka účinná, a zdali je vůbec možné její efekt kvantifikovat. Kurzy teorie argumentace obvykle zahrnují seznámení s prostředky formální a neformální logiky, které jsou potom používány pro analýzu a evaluaci každodenních argumentů v přirozeném jazyce. Někteří autoři se ale domnívají, že tyto tradiční didaktické postupy by měly být rozšířeny o vytváření argumentačních map, které umožňují lépe pochopit strukturu argumentu (např. Davies 2009, Hitchcock 2015, Hoffmann 2015, van Gelder 2015). Ve svém příspěvku představím historii argumentačního mapování od poloviny 19. století do současnosti. Seznámím posluchače s nejrozšířenějšími softwarovými nástroji a upozorním na jejich výhody

a nevýhody – především v bohatosti výrazových prostředků a uživatelské přívětivosti. Svůj výklad doplním praktickými zkušenostmi s mapováním při rekonstrukci i konstrukci argumentů. Pokusím se ukázat, že zařazení mapování do kurikula může výrazně přispět ke zdokonalení argumentačních schopností studentů.

DIDAKTICKÁ EFEKTIVITA ARGUMENTAČNÍHO MAPOVÁNÍ

Příspěvek se zabývá problematikou kritického myšlení ve výchovně vzdělávacím procesu a aplikaci metody Vennových diagramů pro hlubší porozumění problematice logického vyplývání.

Alec Fisher (2019) specifikuje kritické myšlení jako dovednostní aktivitu, která může být lépe či hůře prováděna. Jako zásadní dovednost pak vidí myšlení o předpokladech přesvědčení, kladení relevantních otázek a vyvozování důsledků. Fisher také uvádí pět základních dovedností kritického myšlení: interpretaci, analýzu, evaluaci a schopnost reflexe vlastního myšlení. Tyto dovednosti v podstatě reprezentují vyšší mentální dovednosti dle taxonomie výchovných cílů Benjamina Blooma, což jsou aplikace, analýza, syntéza a hodnocení. Lorin Anderson a David Krathwohl pak dodávají jako další vyšší kategorii kreativitu.

Vyšší kategorie však mohou být budovány pouze za předpokladu, že studenti základním pojmům a jejich vzájemným vztahům v daném předmětu porozumí. Příspěvek se zaměřuje na to, jak může být pro budování porozumění efektivní využívání výukových metod založených na vizualizaci a ctění didaktické zásady názornosti.

Metoda Vennových diagramů se při výuce logiky využívá, pokud vůbec, pouze v souvislosti s aristotelickou logikou. V příspěvku ukážu další možnosti využití této metody, detailněji se pak budu zabývat aplikací této metody právě na problematiku logického vyplývání. Cílem bude demonstrovat, jak tato metoda může pomoci studentům budovat hlubší porozumění navázané na jejich prekoncepty. Pomocí této metody lze navíc názorně demonstrovat, jak nás běžné intuice v případě složitějších úsudků mohou klamat, a motivovat tak studenty k aplikaci reflektivního myšlení. Uvědomění si omylnosti vlastních intuic pak také může vést rovněž k vřelejšímu přijetí logického formalismu a ověřovacích metod, které jsou syntaktické, tedy již zcela formální.

MARTINA ČÍHALOVÁ

KATEDRA FILOZOFIE FF UP OLOMOUC

VYUŽITÍ METODY VENNOVÝCH DIAGRAMŮ PRO PODPORU KRITICKÉHO MYŠLENÍ

Pre filozofiu v Česku a na Slovensku nie sú moderné teórie argumentácie neznámou témou. Chýba však ich systematické porovnanie. V tejto práci porovnáam tri pravdepodobne najplyvnejšie neformálne teórie argumentácie, ktoré sa v súčasnosti používajú: Waltonove argumentačné schémy, Pragmadialektickú teóriu argumentácie a Toulminovu teóriu argumentácie.

Každú z uvedených teórií aplikujeme na príklad argumentačného sporu, ktorý sa viedol o tom, či by sme mali použiť verziu vakcíny Sputnik V, ktorá bola na Slovensko dovezená 1. 3. 2021. Je dôležité, že predmetný spor je v skutočnosti z argumentačného hľadiska ľahko rozhodnuteľný napriek tomu, že inak intenzívne zaujal pozornosť spoločnosti, ktorú rozdelil na politickej, mediálnej aj občianskej úrovni, čo bolo pravdepodobne dôsledkom umelého zanesenia ideologickej vrstvy do diskusie.

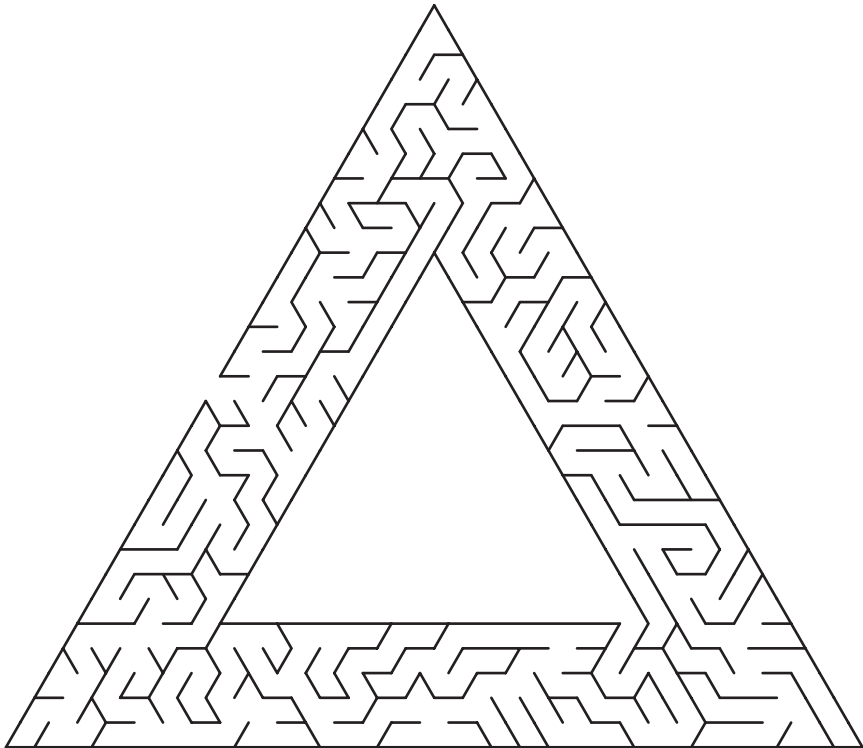
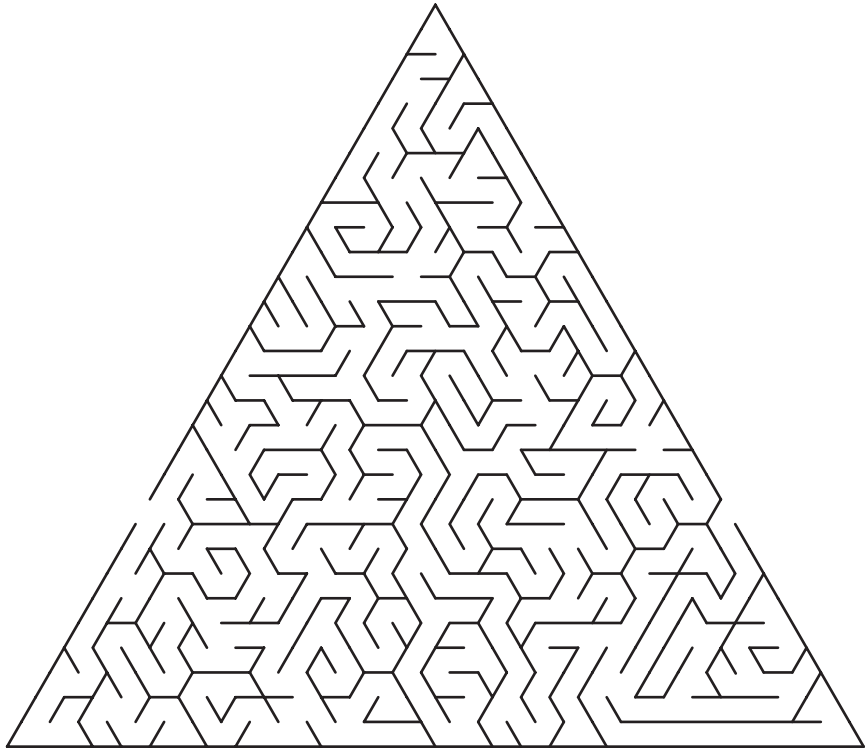
Každú z vybraných teórií argumentácie môžeme považovať za nástroj, ktorý má používateľovi pomôcť zorientovať sa v argumentačnom spore a zaujať k nemu hodnotiaci postoj. Aplikácia vybraných teórií argumentácie na jednoduchý

príklad argumentačného sporu nám umožní porovnať nielen to, ako ich používateľ identifikuje argumentačný spor a argumenty v ňom, aká je celková štruktúra argumentácie, ale aj to, aké zaujme konečné hodnotenie argumentov a argumentačného sporu; špeciálne nás zaujíma to, či každá teória správne určí presvedčivejšiu stranu v zvolenom príklade argumentačného sporu a aké preto formuluje zdôvodnenie.

TOMÁŠ KOLLÁRIK ————— KATEDRA LOGIKY A METODOLÓGIE VIED UK BRATISLAVA

APLIKÁCIA VYBRANÝCH TEÓRIÍ ARGUMENTÁCIE NA SPOR O POUŽITIE VAKCÍNY SPUTNIK V NA SLOVENSKU A ICH POROVNANIE

D

MODERÁTOR

MILOŠ TALIGA

ETIKA A METAETIKA

Aplikácia pojmov zodpovednosti v oblasti umelej inteligencie (UI) vyvoláva množstvo problémov. Navrhlo sa veľa prístupov, od zodpovednosti robotov, ich výrobcov, či programátorov, k zodpovednosti používateľov či majiteľov (Asaro 2012, Hakli a Mäkelä 2019, Lin, Abney, a Jenkins, R. 2017).

Problém

Neželaná situácia (napr. dopravná nehoda samoriadiaceho vozidla) je často ľudským zlyhaním. Tieto prípady sú jednoduché: ich posudzovanie sa veľmi nelíši od situácii bez UI. V príspevku sa zameriam na filozoficky zaujímavejšie situácie, keď sa nedá za neželanú situáciu morálne viniť žiaden jednotlivec.

Návrh riešenia

Predložím nasledovný návrh uvedeného problému: Ak sa nedá pripísať morálna vina žiadnemu jednotlivcovi, môže ísť o situáciu, keď — vinu nemožno pripísať nikomu, alebo — možno pripísať iba kolektívnu zodpovednosť.

Využijem kolektivistickú teóriu kolektívnej zodpovednosti (Isaacs 2011). Ukážem, že takáto teória predstavuje slubné riešenie uvedeného problému.

Referencie

Asaro, P. M. (2012). A Body to Kick, but Still No Soul to Damn: Legal Perspectives on Robotics. *In Robot Ethics*, 169-186, MIT Press.

Hakli, R. a Mäkelä, P. (2019). Moral responsibility of robots and hybrid agents. *The Monist* 102, 259-275.

Isaacs, T. (2011). *Moral responsibility in collective contexts*. OUP USA.

Lin, P., Abney, K. a Jenkins, R. (Eds.). (2017). *Robot ethics 2.0: From Autonomous Cars to Artificial Intelligence*. OUP.

DANIELA GLAVANIČOVÁ — KATEDRA LOGIKY A METODOLÓGIE VIED FF UK BRATISLAVA

KOLEKTÍVNA ZODPOVEDNOSŤ A UMELÁ INTELIGENCIA

Současná etika má to štěstí, že ke své revizi může využívat poznatků týkajících se morální praxe a morálního usuzování, které jí poskytuje celá řada vědních disciplín, ať už se jedná o morální či sociální psychologii, neuroetiku nebo třeba evoluční biologii. Ne všichni etikové věnující se normativní etice však tuto možnost vítají s nadšením, a to z několika důvodů.

Preferenci apriorních metod je v etice silně zakořeněna a na empirickou evidenci je často pohlíženo s jistou bázňí. Na vině je zčásti Humův obávaný *is-ought* problém, ale také nejistota, jak dostupnou empirickou evidenci interpretovat s ohledem na její normativní důsledky. Můj příspěvek se pokusí ukázat, že tyto obavy jsou liché a že zapracování empirických poznatků do normativní teorie nemusí být tak obtížné, jak by se na první pohled mohlo zdát. Zároveň budu tvrdit, že v současné době musí každá normativní teorie, která si klade za cíl být úspěšnou, vycházet z dostupných empirických poznatků. Z toho důvodu postupně představím několik typů empirické evidence, kterou bychom měli jako etikové brát v potaz, a zároveň vysvětlím, jaká úskalí nás podle některých kritiků mohou na této cestě čekat. V závěru příspěvku navrhu vlastní metodologii, která by umožňovala v případě konkrétních etických problémů navrhnout konstruktivní řešení, jež by

ale bylo do budoucna otevřeno revizi a možnosti dalšího vylepšení.

PETRA CHUDÁRKOVÁ ————— KATEDRA FILOZOFIE FF UP OLOMOUC

EMPIRICKY ZALOŽENÁ NORMATIVNÍ ETIKA

Americký psychológ a filozof Joshua Greene je známy najmä vďaka svojim psychologickým výskumom o dilemách električky. Jeho kontroverzný záver, že tieto výskumy poskytujú evidenciu pre preferovanie utilitarizmu na úkor deontológie, vyvolali značnú diskusiu, ktorá zatiaľčuje druhú Greenovu argumentačnú líniu v prospech utilitarizmu. Táto línia spočíva v odmietnutí morálneho realizmu a redefinovaní poslania etiky ako praktickej disciplíny, ktorá má hľadať čo najlepšie spôsoby ako riešiť spory o morálnych otázkach. Greene je presvedčený, že je utilitarizmus pre plnenie tohto cieľa etiky vhodnejší v porovnaní s deontológiou. Tvrdí, že zatiaľ čo deontológovia morálne sudy formulujú v nesprávnom morálno-realistickom jazyku charakteristickom termínmi ako „vina“ alebo „povinnosť“, utilitaristi konanie posudzujú na základe toho, či prispeje k zvýšeniu celkového šťastia. Zvolíť šťastie za kľúčovú hodnotu v morálnom posudzovaní je podľa Greena správnu voľbou, lebo šťastie predstavuje univerzálnu hodnotu, na preferovaní ktorej sa môžeme všetci zhodnúť. Tézou môjho príspevku je, že uvedené dôvody nepostačujú pre odmietnutie deontológie a príklon k utilitarizmu. O človeku univerzálnne neplatí iba to, že chce byť šťastný, ale aj to, že je zraniteľnou bytosťou. Alternatívu voči Greenovej pozícii

teda predstavuje chápať etiku ako praktickú disciplínu, ktorej úlohou je hľadať spôsoby ako sa čo najlepšie vysporiadať s ľudskou zraniteľnosťou.

STANISLAV SPODNIAK ————— KATEDRA FILOZOFIE FF UMB BANSKÁ BYSTRICA

UTILITARIZMUS AKO PRAKTICKÁ VOĽBA V ETIKE JOSHUU GREENA

Pri skúmaní Wittgensteinovho odkazu v súvislosti s pôvodom pravidiel, ktoré na nás v živote pôsobia, do popredia vystupujú dva motívy:

1 Riadenie sa pravidlami by nebolo mysliteľné bez uniformity v našom vnútornom prežívaní, pociťovaní a zmyslovom vnímaní. Rovnako by nebolo mysliteľné bez uniformity vo vonkajšom prejavovaní nášho vnútorného prežívania, pociťovania a vnímania. Pod zhadou sa tu ale nemyslia konvencie, na ktorých sme sa dohodli. Myslí sa ňou niečo inštinktívne, čoho korene sú ukryté v našej fyziológii. Bez takejto univerzálnej zhody – ktorá nás spája ako príslušníkov druhu – by sme si nikdy nemohli sadnúť za stôl a na niečom dohodnúť (napríklad na novej konvencii).

2 Riadenie sa pravidlami by nebolo mysliteľná ani bez toho, aby sme absolvovali primerane dlho trvajúci tréning v aplikovaní určitých termínov a zásad. O každom, koho správanie dokážeme nejako interpretovať, sa dá povedať, že bol v určitom období života ochotný prijímať veľké množstvo tvrdení bez otázok – akoby automaticky. Bez ochoty prijímať podávané inštrukcie bez pochybností – ako pri výcviku – by uvedená možnosť nevznikla.

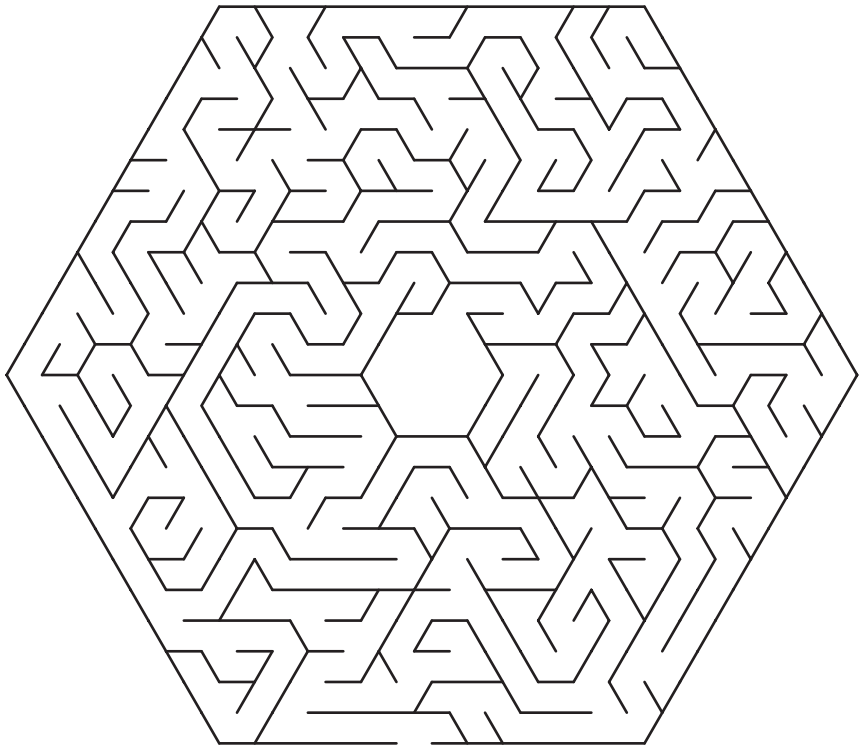
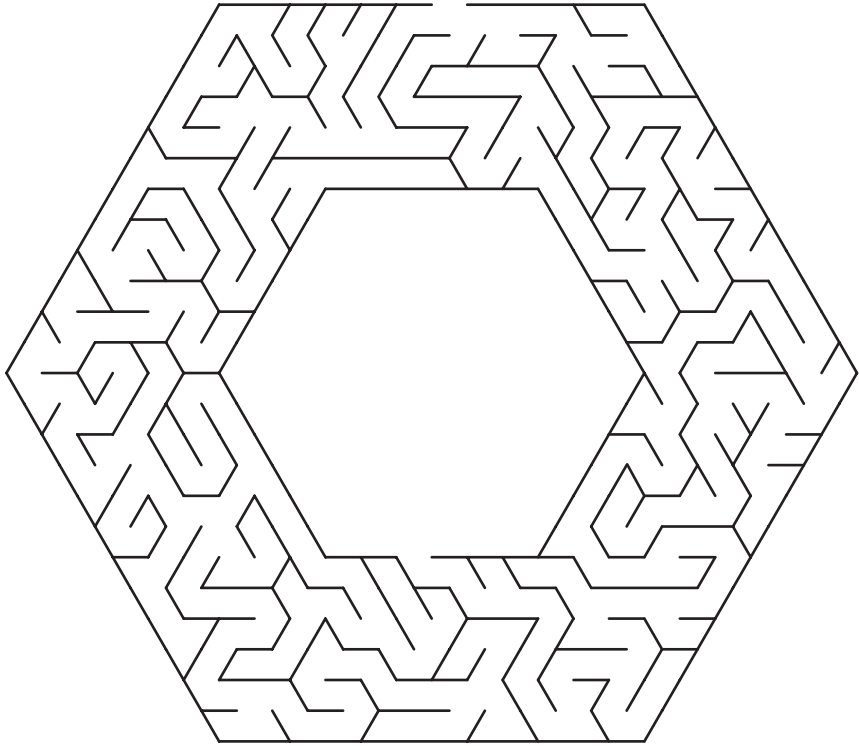
Bez výcviku obsiahnutého v osobnej histórii každého z nás by sa vôbec nedalo uvažovať o normatíve. Tento termín by sa stal podľa Wittgensteina bezobsažným.

Cieľom príspevku je v prvom rade zrekonštruovať konkrétne výsledky, ku ktorým sa s ohľadom na problematiku pôvodu normativity Wittgenstein dopracoval. V druhom rade je cieľom kriticky sa voči nim vymedziť.

TOMÁŠ ČANA

KATEDRA FILOZOFIE A APLIKOVANEJ FILOZOFIE
FF UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

WITTGENSTEIN O PÔVODE NORMATIVITY

E

MODERÁTORI

MICHAL ŠEDÍK A TATIANA SEDOVÁ

PROBLÉM
REPREZENTÁCIE
V UMENÍ A VO VEDE

Příspěvek reaguje na Recanatiho analýzu tzv. parafikčních tvrzení. Například užitím věty „Ve Flaubertově románu je Ema mladá, senzitivní a poněkud lehkovážná žena“ vykonávám tvrzení o fikčním světě *Pani Bovaryové*, jinými slovy o obsahu předstírání (přesvědčení v modu jako by, „make-belief“), které od čtenáře vyžaduje Flaubertův román. Tento obsah přitom není v mém aktu „pouze“ popsán, ale předveden: slova následující po fikčním operátoru („ve Flaubertově románu“) pronáším v Recanatiho verzi v modu předstírání, a tak *demonstruji* příslušnou část toho, co po mně vyžaduje Flaubertův román („a portion of pretence prescribed by fiction“). V reakci na tento návrh společně zvážíme jinou analýzu, která nepředpokládá přechod do modu předstírání. Cílem není postavit proti sobě dvě alternativní analýzy, ale ukázat, že tatáž věta může mít nejen různé funkce, ale i plnit tutéž funkci různými způsoby – a obecně demonstrovat rozmanitost jazykových her probíhajících v této sféře komunikace. Vezmeme v úvahu i možné (poněkud nestandardní) fikční užití téže věty a jiné příklady řečových aktů, v nichž pokračujeme v předstírání iniciovaném nějakým dílem narativní fikce a rozvíjíme je způsobem, který překračuje původní rámec, nebo dokonce směřuje proti němu. Zaměříme se i na akty

vykonané v modu „seriózního“ tvrzení, které další vývoj komunikace převádí do modu předstírání, v zájmu zachování kontinuity konverzace nebo jejího obnovení na nové bázi. Poslouží nám jako příklady dynamických přechodů („quick switches“) mezi fikčním a ne-fikčním diskursem a jako doklad faktu, že status našich komunikativních aktů může být nejen potvrzen („ratifikován“), ale i revidován v průběhu komunikace.

Reference:

Recanati, François: Fictional, Metafictional, Parafictional. *Proceedings of the Aristotelian Society* 118 (1), 2018, s. 25–54.

Recanati, François: Fictional Reference as Simulation. In: E. Maier and A. Stokke (eds.), *The Language of Fiction*. Oxford: Oxford UP (forthcoming).

TVRZENÍ, FIKCE A POHYB NA ROZHHRANÍ

To, že jazyk sociálnych a humanitných vied má omnoho bližšie k prirodzenému jazyku a má s ním väčšie prieniky než tzv. jazyk exaktných a prírodných vied, priamo nabáda k tomu, že tvrdenia sociálnych vied sa neraz pokladajú za fiktívne tvrdenia, v zmysle priamo synonyma pre zmysluprázdne a nezmyselné vety a verbálny balast (viď prípad tzv. Sokalovho žartu). Hoci s a nechcem venovať analýze fikcií a fiktívneho diskurzu v umeleckých textoch a naratívnej historiografii, (to je terén filozofie jazyka v prvom rade- viď publikáciu Fictionality-Possibility-Reality eds. Kořátko, Pokorný, Sabatés) niektoré výsledky napr. Ecových rozborov možno užitočne použiť pri posudzovaní statusu fikcií v sociálnom poznaní, napr. povahy utópií tak sociálnych aj technokratických ich funkcie v sociálnych teóriách. Vlastný zámer príspevku spočíva v analýze ontologických aspektov vybraných fikcií z politickej a sociálnej filozofie, napr. pojem spoločenskej zmluvy, prirodzeného stavu, ľudskej prirodzenosti, homo economicus, ľudská dôstojnosť a i. s cieľom demonštrovať ich metodologický i užitočnosť a explanačné možnosti. Určite nemožno obísť problém, aké druhy pojmov a fikcií sa uplatňujú v sociálnom poznaní a ako sa generujú; s tým súvisí aj otázka rozdielu a medzi faktami a fikciami. V tomto kontexte

zrejme treba odlišiť fikcionalizmus a jeho funkcie v sociálnom poznaní a humanistike od pragmatizmu. (M.Suarez, 2009, J.Wood, 2008), R. Sainsbury, 2010). Tento problém sa analyzuje na pozadí polemiky medzi realizmom a konštrukcionizmom.

TATIANA SEDOVÁ ————— KATEDRA FILOZOFIE UMB BANSKÁ BYSTRICA
FILOZOFICKÝ ÚSTAV SAV, BRATISLAVA

K FAKTU A FIKCII V SOCIÁLNO POZNANÍ A HUMANISTIKE

Narativistická filozofia histórie z druhej polovice 20. storočia predstavila netradičný pohľad na historické práce. Považovala ich za výsledky konštrukčnej aktivity, ktoré nemožno vykladať ako priamočiare zobrazenia minulosti. Narativisti navyše oceňovali pluralitu v histórii, a tak bývali kritizovaní za to, že sú relativisti. Ak totiž neexistuje jediný objektívny príbeh o minulom dianí, ale historici môžu rôznym spôsobom konštruovať svoje diela o rovnakej časti minulosti, história sa dostáva do pasce relativizmu. V príspevku sa pokúsim odhaliť, aký je zdroj relativizmu v narativistickom výklade histórie. Pri detailnejšom rozbere sa ukáže, že názory vybraných narativistov je možné vykladať cez dualistickú optiku obsahu a formy. Navyše, hoci to môže vyzerať paradoxne, niektorí z nich zastávajú určitú formu reprezentacionalizmu – názoru, že historické diela sú predsa len reprezentácie minulosti. Cieľom príspevku bude ukázať, že práve koktejl dualizmu a (určitejšej verzie) reprezentacionalizmu vedie k relativistickému chápaniu histórie. Naopak, ak sa tejto kombinácie vzdáme, relativistickým konzekvenciám sa vyhneme.

Na záver príspevku preto otestujem túto hypotézu a pokúsim sa určité vyjadrenia Haydena Whita, protagonistu narativizmu,

vyložiť bez dualistickej a reprezentacionalistickej optiky. Práve takýto nedualistický a non-representacionalistický výklad Whita by sa mal vyhnúť pasci relativizmu.

EUGEN ZELENÁK ————— KATEDRA FILOZOFIE FF KU RUŽOMBEROK

ZDROJ RELATIVIZMU V NARATIVISTICKOM VÝKLADE HISTÓRIE

Filozofia je od svojich civilizačných počiatkov spojená so zdatnosťou vyjadrovania a usmerňovania myšlienok prostredníctvom jazyka. Filozofi usku-točňujú analýzy, stanovujú definície, formulujú argumenty, konštruujú experimenty, vyvodzujú dôsledky a odkrývajú predpoklady svojich výkladov v priestore mysliteľného vždy prostredníctvom jazyka. Blackburnov návrh (Think, 1999) chápať filozofiu ako pojmové inžinierstvo (conceptual engineering) sa dá preto považovať za oprávnený. Naše pojmy a myšlienky totiž formujú mentálne domy, v ktorých žijeme. Blackburn hovorí, že filozof má v podstate dve možnosti. Môže byť na štruktúry nim obývaných mentálnych domov hrdý, alebo sa ich môže pokúsiť rozmontovať a postaviť ich nanovo. Projekt filozofie ako pojmového inžinierstva sa pokúša o oboje. Chce naše mentálne domy zmapovať a porozumieť im, ale pokúša sa tiež nájsť spôsoby ako tieto domy opravovať. Ako však opravovať mentálny dom, v ktorom žijeme? Ako opravovať dom, ktorý nám poskytuje mentálnu stabilitu a bezpečie? Pri svojich odpovediach na danú otázku sa pokúsim obhájiť tézu, že projekt pojmového inžinierstva realizovateľný jedine za predpokladu pojmového relativizmu, teda za predpokladu, že pojmy, ktoré sú súčasťou našich mentálnych domov majú len operatívnu stabilitu a že ich stabilita je zabezpečovaná ich miestom vo väčších funkčných celkoch, ktoré sa upravujú práve pomocou nášho jazyka.

Téza:

Pojmový relativizmus je nutným predpokladom filozofie ako pojmového inžinierstva.

Argument:

- 1 Pojmy sú nutnou súčasťou pojmových schém, teda neexistujú samostatne.
- 2 Pojmové inžinierstvo má za cieľ pojmy nielen opísať, ale ich aj upraviť.
- 3 Pojmové inžinierstvo môže pojmy upravovať iba v rámci pojmových schém, nie izolovane.
- 4 Pojmové schémy môžeme vnímať dvojako, buď (a) ako fixne dané (axiomatické) alebo (b) ako operatívne dané (otvorené postupnej revízií naprieč časom).
- 5 V (a) schémach sú pojmy chápané ako nevyvíjajúce sa, čo znemožňuje ich plnohodnotnú úpravu.
- 6 V (b) schémach sú pojmy chápané ako vyvíjajúce sa, čo umožňuje ich úpravu.
- 7 Plnohodnotnú úpravu pojmov v projekte pojmového inžinierstva umožňuje len (b) chápanie pojmových schém, ktoré relativitu pojmov chápe ako internú vlastnosť pojmov v rámci väčších funkčných celkom - pojmových schém.
- Z Pojmová relativita (chápaná ako relativita pojmov v rámci schém pripúšťajúcich revíziu) je nutnou podmienkou pojmového inžinierstva (ktoré má ambíciu upravovať pojmy).

POJMOVÝ RELATIVIZMUS AKO PREDPOKLAD POJMOVÉHO INŽINIERSTVA

Pre historický vývoj umenia je príznačná pluralita estetických teórií a teórií umenia. Skoro každá z týchto teórií sa javila ako víťazná v istom historickom období, avšak ani jedna z nich nepriniesla univerzálne vysvetlenie pojmu umenie. Z toho dôvodu by sme mohli dané teórie považovať len za relatívne správne vzhľadom k danému obdobiu či kultúrnemu spoločenstvu. Takéto stanovisko relativizmu by však mohlo viesť až k významovej vyprázdnenosti pojmu umenie. Takýto záver je samozrejme neprijateľný, nakoľko potrebujeme rozlišovať medzi tým, čo umením je a čo umením nie je. Taktiež mnohí filozofi dané teórie považujú za nezlučiteľné a usilujú sa o univerzálne vystihnutie podstaty umenia.

Avšak sú tieto dve cesty plynúce z pluralizmu estetických teórií a teórií umenia jediným riešením? Neexistuje žiadna stredná cesta, ktorá by mohla ponechať viacvýznamovosť pojmu umenie a zároveň ho úplne nerelativizovať?

Práve takúto strednú cestu ponúka Terry J. Diffey pomocou kladenia dôrazu na istý dejinný charakter umenia. Cieľom príspevku je argumentovať v prospech tézy, že vďaka historickému výkladu umenia môžeme akceptovať premeny významu pojmu umenie

a súčasne poskytnúť isté zachytenie mierne jednotiacej línie umenia. To, čo nám môže pomôcť odlíšiť umenie od ne-umenia, je jeho dejinná línia, na ktorú akékoľvek nové prípady umenia nadväzujú. Avšak história je len akési vodítko k porozumeniu umenia a jeho rôznych významových premien.

IVETA FILOVÁ ————— KATEDRA FILOZOFIE FF KU RUŽOMBEROK

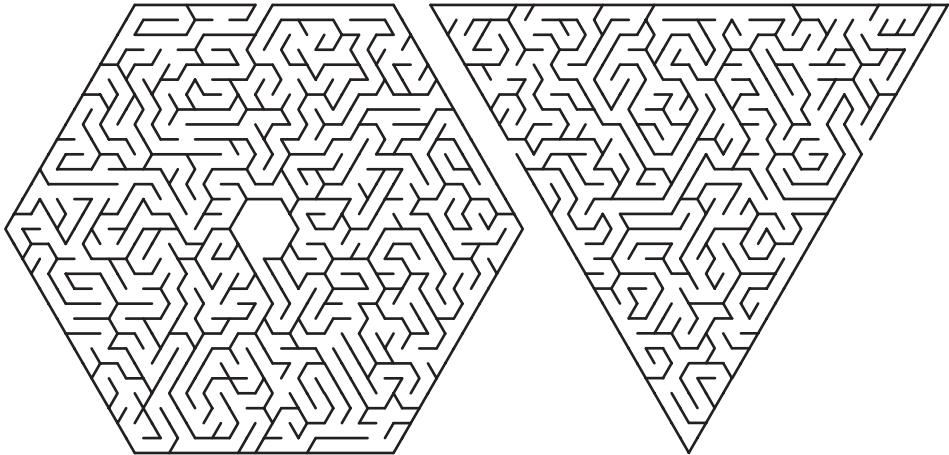
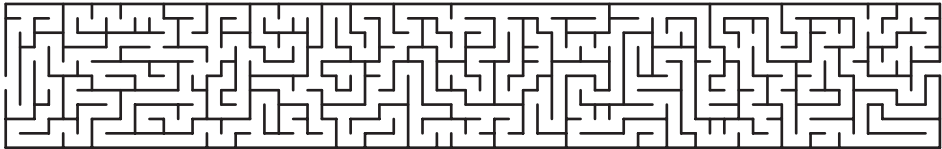
STREDNÁ CESTA MEDZI RELATIVIZMOM A UNIVERZALIZMOM V UMENÍ

Filozofické koncepcie reprezentácie Nelsona Goodmana a Charlesa S. Peircea vychádzajú z odlišných metafyzických pozícií (u Goodmana nominalizmus, u Peircea realizmus), čo významne sťažuje ich vzájomné porovnanie. Nerešpektovanie týchto východísk vedie k častým nepresnostiam a prílišným zjednodušeniam v existujúcich štúdiách. Úvaha o hraniciach reprezentácie vôbec – subjektívnych, objektívnych, intersubjektívnych – je navrhnutá ako východisko možného porovnania a spôsob ako uchopiť problém reprezentácie, a bez nutnosti stavať obe koncepcie proti sebe. Pokým v Goodmanovej koncepcii je reprezentácia modelovaná ako priestorový vzťah, Peirceova koncepcia modeluje reprezentáciu ako vzťah v čase. Tieto charakteristiky spolu s metafyzickými východiskami oboch koncepcií sú určujúcimi

pre úvahy o limitoch našich reprezentácií (vedeckých, umeleckých). Príspevok je návrhom konceptuálneho rámca pre porovnanie oboch koncepcií reprezentácie a analýzu hraníc reprezentácie ako prostriedku poznania.

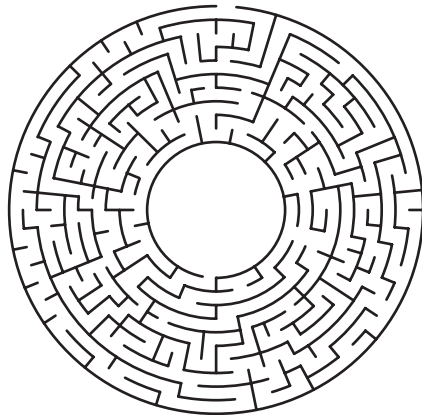
MICHAL ŠEDÍK ————— KATEDRA FILOZOFIE FF UMB BANSKÁ BYSTRICA

LIMITY REPREZENTÁCIE – VÝCHODISKO POROVNANIA KONCEPCIÍ REPREZENTÁCIE U C. S. PEIRCA A N. GOODMANA.

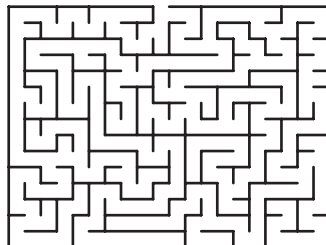
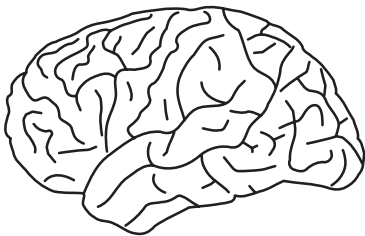
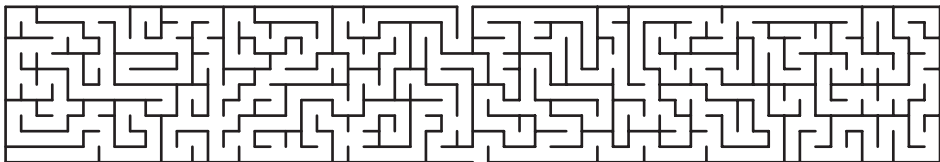

vydala Katedra filozofie FF UMB
v Banskej Bystrici pre potreby
25. ročníka Česko-Slovenského
sympózia o analytickej filozofii.

grafický design: Palo Snoha
Materiál neprešiel jazykovou úpravou
náklad: 50 ks
tlač: DALI-BB, s.r.o.

september 2021

A B
C D
E